

Heift mir Gott's Güte preisen *

99

Durch Adams Fall ist ganz verderbt

100.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ

Herr Christ, der ein'ge Gott's-S

Μέρος Α'

101.

Β' και Γ' Ενιαίου Λυκείου

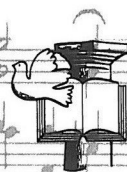
Ermuntre dich, mein schwacher Geist *

(μάθημα Κατεύθυνσης)

102.

Nun ruhen alle Wälder *

103.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΛΕΥΚΟΣΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ

Μέρος Α΄

Β΄ και Γ΄ Ενιαίου Λυκείου

(μάθημα Κατεύθυνσης)

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΑΡΜΟΝΙΑ, Μέρος Α΄, Β΄ και Γ΄ Ενιαίου Λυκείου (μάθημα Κατεύθυνσης)

Δοκιμαστική έκδοση 2004

Συγγραφή:	Χρύσανθος Χαραλάμπους
Εποπτεία:	Μάρω Σκορδή, <i>Επιθεωρήτρια Μουσικής</i>
Συντονισμός:	Νίκος Πενταράς, <i>Συντονιστής ΥΑΠ</i>
Ηλεκτρονική σελίδωση:	Χρύσανθος Χαραλάμπους
Εξώφυλλο:	Μαρίνα Άστρα Ιωάννου

Δοκιμαστική έκδοση 2005

Συγγραφή:	Χρύσανθος Χαραλάμπους
Γλωσσική επιμέλεια:	Γιώργος Μύαρης
Εποπτεία:	Μάρω Σκορδή, <i>Επιθεωρήτρια Μουσικής</i>
Συντονισμός:	Ιωάννης Γιαννάκης, <i>Συντονιστής ΥΑΠ</i>
Ηλεκτρονική σελίδωση:	Χρύσανθος Χαραλάμπους
Επιμέλεια έκδοσης, εξώφυλλο, ηλεκτρονική επεξεργασία κειμένου:	Μαρίνα Άστρα Ιωάννου

Ανατύπωση: 2011

Εκτύπωση: Βιβλιοδεσία ΑΡΛΟ Λτδ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με χαρά και ικανοποίηση προλογίζω την έκδοση του βιβλίου «Εισαγωγή στην Αρμονία. Μέρος Α΄», το περιεχόμενο του οποίου αποτελεί ένα από τα τρία μέρη του Αναλυτικού Προγράμματος του Μαθήματος Κατεύθυνσης της Μουσικής, για τη Β΄ και Γ΄ τάξη του Ενιαίου Λυκείου. Η έκδοση αυτή είναι σημαντική και απαραίτητη, αφού η Αρμονία αποτελεί τη βάση για τη σύνθεση και κατανόηση της Μουσικής και είναι ένα από τα εξεταζόμενα μαθήματα των Εισαγωγικών Εξετάσεων των Πανεπιστημίων της Ελλάδας. Με την έκδοση αυτή καλύπτεται ένα μεγάλο κενό, αφού είναι η πρώτη φορά που γράφεται βιβλίο για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρμονίας στο σχολείο.

Το βιβλίο είναι γραμμένο με πρωτοτυπία, προσφέρει γνώσεις συνδυασμένες με πρακτική εξάσκηση και περιλαμβάνει παρτιτούρες, αναλύσεις και εργασίες για τους μαθητές. Πιστεύω ότι το βιβλίο αυτό θα αποτελέσει ένα σημαντικό βοήθημα για τον εκπαιδευτικό και πηγή γνώσης και άσκησης για κάθε μαθητή που θα επιλέξει το Μάθημα Κατεύθυνσης στη Μουσική.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω και να συγχαρώ τον κύριο Χρύσανθο Χαραλάμπους, Καθηγητή της Μουσικής, για τη συγγραφή του βιβλίου, την κυρία Μάρω Σκορδή, Επιθεωρήτρια Μουσικής στη Μέση Εκπαίδευση, που είχε την εποπτεία, καθώς και την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων που ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου αυτού.

Ανδρέας Σκοτεινός
Διευθυντής Μέσης Εκπαίδευσης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το βιβλίο «Εισαγωγή στην Αρμονία, Μέρος Α΄» έρχεται να συμπληρώσει ένα μεγάλο κενό, αφού είναι η πρώτη φορά που γράφεται βιβλίο για τη διδασκαλία του μαθήματος της Αρμονίας στο Μάθημα Κατεύθυνσης της Μουσικής στο Ενιαίο Λύκειο. Πιστεύω ότι η έκδοση αυτή θα αποτελέσει ένα πολύ σημαντικό και απαραίτητο βοήθημα για το μαθητή που παρακολουθεί το Μάθημα Κατεύθυνσης στη Β΄ και Γ΄ Ενιαίου Λυκείου, αλλά και για τον/την καθηγητή/τρια της Μουσικής, η καθοδήγηση του/της οποίου/ας είναι απαραίτητη για τη σωστή προσέγγιση του μαθήματος της Αρμονίας, μέσα από επεξηγήσεις, λύσεις προβλημάτων, ακροάσεις και αναλύσεις έργων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω και να συγχαρώ τον κύριο Χρύσανθο Χαραλάμπους, Καθηγητή της Μουσικής, για τη συγγραφή του βιβλίου, την κυρία Δανάη Κασπαρή, ΠΛΕ, για τη ζεστή συμπαράσταση και βοήθειά της, την κυρία Μαρίνα Άστρα Ιωάννου στην Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων για την ποιοτική εργασία της, καθώς και την Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων που ανέλαβε την έκδοση του βιβλίου αυτού.

Μάρω Σκορδή
Επιθεωρήτρια Μουσικής στη Μέση Εκπαίδευση

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Αγαπητοί μαθητές,

Κρατώντας το βιβλίο/τετράδιο αυτό στα χέρια σας, προφανώς έχετε αποφασίσει να ασχοληθείτε με τη μουσική, περισσότερο ίσως από κάποιους συμμαθητές σας, επιλέγοντας το μάθημα Κατεύθυνσης της Μουσικής του Ενιαίου Λυκείου.

Η «Εισαγωγή στην Αρμονία Μέρος Α΄» είναι στην πραγματικότητα, ένα βιβλίο/τετράδιο για σας τους μαθητές και η ύλη που καλύπτεται αποτελεί απαραίτητη γνώση για κάποιον που θέλει να ασχοληθεί με την τεχνική της αρμονίας. Επειδή η γνώση των βασικών στοιχείων της θεωρίας της Μουσικής είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη σωστή εισαγωγή στο μάθημα της αρμονίας, το βιβλίο αυτό εισάγει, σταδιακά, το μαθητή στη λογική και την τεχνική της αρμονίας, μέσα από τη θεωρία.

Η τονική μουσική καλύπτει την περίοδο από τα μέσα του 17ου αιώνα (ώριμη μπαρόκ) ως το τέλος του 19ου αιώνα (κλασική και ρομαντική μουσική). Οι συνθέτες της περιόδου αυτής εφάρμοσαν συνειδητά τα χαρακτηριστικά και τους κανόνες της τονικής αρμονίας. Με παραδείγματα από τα έργα τους, αλλά και από έργα πιο γνωστά ή «φιλικά» σε σας, γίνεται προσπάθεια στο βιβλίο αυτό, ώστε οι κανόνες της τονικής αρμονίας να είναι πιο εύκολα κατανοητοί.

Το βιβλίο αυτό δεν αποτελεί «μέθοδο εκμάθησης άνευ διδασκάλου», γι' αυτό θα πρέπει να κατανοήσετε τους όρους και τις έννοιες που περιλαμβάνονται, με την καθοδήγηση του/της καθηγητή/τριας σας. Παράλληλα, θα πρέπει να γίνεται ακουστική εξοικείωση με τη μουσική αυτή, αλλά και εμπειριστατωμένη μελέτη και ανάλυση έργων.

Ευχαριστώ την κυρία Μάρω Σκορδή, Επιθεωρήτρια Μουσικής, για την υπομονή της να διαβάσει και να κάνει αρκετές παρατηρήσεις, που ήταν πάρα πολύ χρήσιμες στη βελτίωση του βιβλίου, καθώς επίσης την κυρία Άντρη Χατζηγεωργίου και κυρία Πέπη Μιχαηλίδου για τη βοήθεια και τη συμπαράστασή τους. Ευχαριστώ, επίσης, τη συνεργάτιδά μου κυρία Σταυρούλα Βαλιαντή για τη μεγάλη της βοήθεια στα διάφορα προγράμματα του Ηλεκτρονικού Υπολογιστή που χρησιμοποίησα, καθώς επίσης και την κυρία Μαρίνα Άστρα Ιωάννου για τις πολυτιμότερες συμβουλές και τη μεγάλη της υπομονή. Τέλος, ευχαριστώ τους κυρίους Σταύρο Ξιναρίδη, Χρήστο Μάνο, Ευαγόρα Καραγιώργη και Σωτήρη Καραγιώργη για την άμεση ανταπόκρισή τους στην αποστολή υλικού με παραδείγματα τετράφωνης εναρμόνισης. Το υλικό αυτό θα χρησιμοποιηθεί μελλοντικά στο βιβλίο «Αρμονία, Μέρος Β΄», που θα αποτελέσει τη συνέχεια του βιβλίου αυτού.

Χρύσανθος Χαραλάμπους

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΜΙΚΡΗ ΠΑΤΡΙΔΑ

ΜΟΥΣΙΚΗ: ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ

ΣΤΙΧΟΙ: ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣ ΚΑΡΑΣΟΥΛΟΣ

Piano

INTRO

The piano introduction consists of two staves. The right hand starts with a quarter rest, followed by a series of eighth and sixteenth notes in a melodic line. The left hand plays a simple bass line with quarter notes.

6

1 2

δεν

Fine

The piano accompaniment for the first line of the song. It features a melodic line in the right hand and a bass line in the left hand. The music is marked with a first ending (1) and a second ending (2). The word 'δεν' (den) is written below the second ending. The piece concludes with the word 'Fine'.

12 CANTO

έ - κα - να τα - ξί - δια - μα - κρι - νά τα - χρο - νία μου εί - χαν ρί - ζες ή - ταν
τα ντυ - νε με φύ - λλα η καρ - δια και τ'ά - φη - σε ν'α νθί - ζουν μες στην

The vocal line for the second line of the song. The lyrics are written below the notes. The music is marked 'CANTO'.

18

1 2

δέν - τρα πέ - τρα που δεν έ - κα - να τα - ξί - δια μα - κρι

The piano accompaniment for the third line of the song. It features a melodic line in the right hand and a bass line in the left hand. The music is marked with a first ending (1) and a second ending (2). The lyrics are written below the notes.

24

νά
οι άνθ - ρωτοι π'α-γάπησαή-ταν δά - ση οι

30

φί - λοιμου φεγ γά-ρια ή-ταν νη-σιά που δί - ψα-ση καρ-διά μου να τα

36

ψά - ξει - - - που δί - ψαση καρ-διά μου να τα ψά - ξει
TUTTI

42

το πιο μακρύ τα - ξί - δι μου ε - σύ η

47

νύ-χταε-σύ το ό - νει - ρο της μέ - ρας μι - κρή πα-τρί - δα

52

σώ-μα μου κ'αρ-χή η γη μουε σύ α - νά σαμου κ'α ε - ρας

58

η γή μουε-σύ α - νά - σαμου κ'α ε - ρας

D.C. al Fine

*Δεν έκανα ταξίδια μακρινά
τα χρόνια μου είχαν ρίζες, ήταν δέντρα
που τα έντυνε με φύλλα η καρδιά
και τ' άφησε ν' ανθίζουν μες την πέτρα.*

*Δεν έκανα ταξίδια μακρινά
οι άνθρωποι που αγάπησα ήταν δάση
οι φίλοι μου φεγγάρια ήταν, νησιά
που δίψασε η καρδιά μου να τα ψάξει.*

*Το πιο μακρύ ταξίδι μου εσύ,
η νύχτα εσύ, το όνειρο της μέρας
μικρή πατρίδα, σώμα μου και αρχή
η γη μου εσύ ανάσα μου κι αέρας.*

*Δεν έκανα ταξίδια μακρινά
ταξίδεψε η καρδιά κι αυτό μου φτάνει
όνειρα, σε αισθήματα υγρά
το μυστικό τον κόσμο ν' ανασάνει.*

Ευχές και προσδοκίες

Ξεκινήσαμε με ένα τραγούδι, που ελπίζουμε να σας αρέσει, και με μια ευχή να μπορέσουμε να παρουσιάσουμε με οργανωμένο και εύκολο τρόπο τις αρχές, τη λογική και την τεχνική της τονικής αρμονίας, χωρίς πολλά «απαγορεύεται» και «επιτρέπεται», ακόμα και με παραδείγματα από το σήμερα.

Καιρός όμως είναι να ξεκινήσουμε και να θυμηθούμε μερικά βασικά στοιχεία της μουσικής θεωρίας, μέσα από το τραγούδι που ακούσαμε και τραγουδήσαμε.

ΑΣΚΗΣΗ.

1. Σχηματίστε στη στήλη (Β) τους φθόγγους και τις παύσεις των αξιών που σας ζητούνται.
2. Σημειώστε στη στήλη (Γ) τα μέτρα της μελωδίας του τραγουδιού 'ΜΙΚΡΗ ΠΑΤΡΙΔΑ' στα οποία πρωτοεμφανίζονται οι πιο κάτω φθόγγοι και παύσεις.

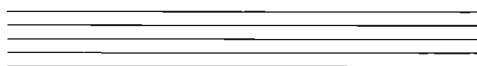
Α	Β		Γ	
	Αξίες φθόγγων	Αξίες παύσεων	Μέτρο εμφάνισης Φθόγγων	Μέτρο εμφάνισης Παύσεων.
Ολόκληρου				
Μισού				
Τετάρτου				
Τετάρτου παρεστιγμένου με όγδοο.				
Όγδοο				

Να θυμηθούμε στο σημείο αυτό ακόμα τα πιο βασικά, που είναι το πεντάγραμμο και τα κλειδιά που χρησιμοποιούμε σε αυτό.

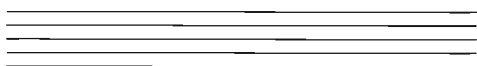
Πεντάγραμμο λοιπόν είναι το σύνολο πέντε οριζόντιων και παράλληλων γραμμών και συνεπώς ____ διαστημάτων. Τις γραμμές και τα διαστήματα τα μετράμε πάντα από κάτω προς τα πάνω.

ΑΣΚΗΣΗ

1. Σημειώστε με αριθμούς τις γραμμές στο πιο κάτω πεντάγραμμο.

2. Σημειώστε με αριθμούς τα διαστήματα στο πιο κάτω πεντάγραμμο.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΕΝΤΑΓΡΑΜΜΟΥ

Για την ιστορία πρέπει, όμως, να πούμε πως το πεντάγραμμο χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στις αρχές του 13^{ου} αιώνα στην πολυφωνική μουσική, αλλά καθιερώθηκε για όλη τη μουσική στα μέσα του 17^{ου} αιώνα, αφού πέρασε από διάφορες μορφές. Η επικράτηση του πενταγράμμου οφείλεται σε καθαρά πρακτικούς λόγους. Το μάτι μας αντιλαμβάνεται πολύ πιο καλά ένα διάγραμμα με πέντε γραμμές παρά με περισσότερες .

Οι **βοηθητικές γραμμές**, πάνω ή κάτω από το πεντάγραμμο, αντικαθιστούν απλώς τις περισσότερες γραμμές όταν έχουμε ανάγκη για περισσότερη έκταση στην μελωδία μας π.χ.:

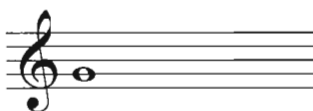
ή

Ονόματα των φθόγγων στο πεντάγραμμο

Το κλειδί Σολ

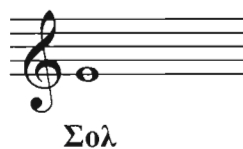
Στην αρχή του πενταγράμμου γράφεται πάντοτε ένα σχήμα που λέγεται κλειδί, το οποίο καθορίζει το όνομα αλλά και το τονικό ύψος του κάθε φθόγγου. Το κλειδί αυτό προέρχεται από το γράμμα του λατινικού αλφαβήτου **G** και σχηματίζεται πάνω στο πεντάγραμμο με αφετηρία τη δεύτερη γραμμή, οπότε δίνει και το όνομά του στη νότα της δεύτερης γραμμής.

Γνωρίζοντας τη σειρά των φθόγγων **Ντο – Ρε – Μι – Φα- Σολ – Λα – Σι**, και με βάση τώρα το γνωστό φθόγγο Σολ, βρίσκουμε πού γράφονται οι υπόλοιποι φθόγγοι, προχωρώντας βηματικά από γραμμή σε διάστημα: π.χ. αν ανέβουμε ένα βήμα από τη δεύτερη γραμμή, που ήδη γνωρίζουμε ότι γράφεται ο φθόγγος Σολ, θα φτάσουμε στη δεύτερο διάστημα όπου θα γράφεται ο φθόγγος Λα, που είναι ο αμέσως ψηλότερος, στην πιο πάνω σειρά. Με τον ίδιο τρόπο σκέψης θα μπορούσαμε να γράψουμε και να αναγνωρίσουμε όλους τους φθόγγους στο πεντάγραμμο όχι μόνο στο κλειδί του Σολ, αλλά και στα άλλα κλειδιά που θα δούμε στη συνέχεια.

Αν το κλειδί **Σολ** το γράψουμε με αφετηρία την πρώτη γραμμή, τότε ο φθόγγος της πρώτης γραμμής θα είναι επίσης **Σολ**.

ΑΣΚΗΣΗ

Με βάση τα πιο πάνω, αναγνωρίστε το όνομα των πιο κάτω φθόγγων και σημειώστε τους κάτω από το πεντάγραμμο.

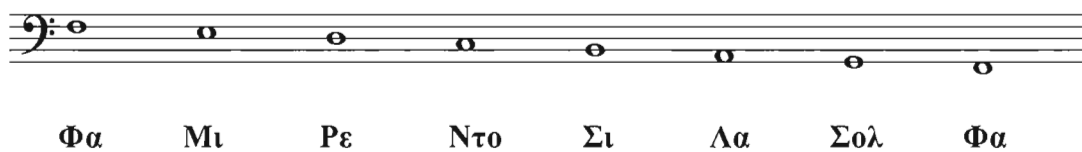

Κλειδί Φα

Το κλειδί του **Φα** προέρχεται από το γράμμα **F** και γράφεται στην τέταρτη γραμμή. Ο φθόγγος που βρίσκεται στην τέταρτη γραμμή είναι **Φα**.

Ακολουθώντας τον κύκλο των φθογγοσήμων αναγνωρίζουμε και τους υπόλοιπους φθόγγους.

ΑΣΚΗΣΗ

Με βάση τα πιο πάνω, αναγνωρίστε το όνομα των πιο κάτω φθόγγων και σημειώστε τους κάτω από το πεντάγραμμο.

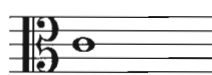

Κλειδί Ντο

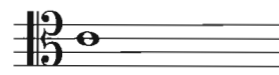
Σε χρήση βρίσκονται και τα κλειδιά **Ντο**, πρώτης και τρίτης γραμμής, τα οποία όμως δε θα μας απασχολήσουν στο παρόν στάδιο.

Ντο

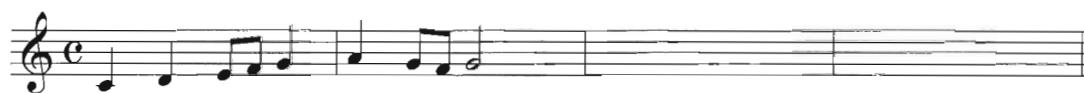
Ντο

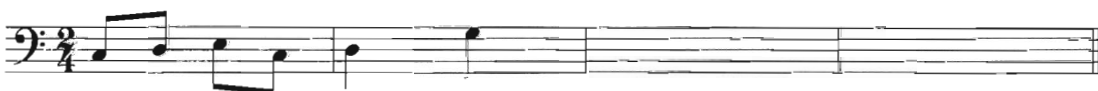
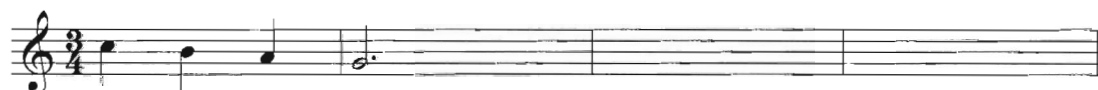
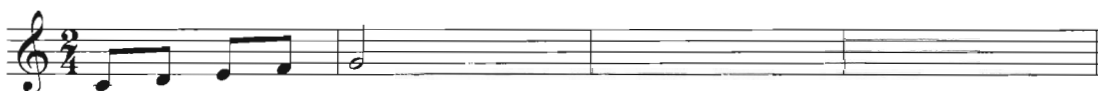
Ντο

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ

- Να συμπληρώσετε μια δική σας μουσική απάντηση, για την κάθε μουσική ερώτηση που σας δίνεται πιο κάτω.
- Να τραγουδήσετε ή να εκτελέσετε σε όργανα τάξης το τελικό αποτέλεσμα.

Προτεινόμενες αξίες για την δική σας μουσική απάντηση.

Παρεστιγμένο ή στιγμή διαρκείας

Το ρυθμικό σχήμα που κυριαρχεί στο τραγούδι που τραγουδήσατε είναι το τέταρτο παρεστιγμένο με όγδοο . Ας θυμηθούμε, όμως, μαζί κάποια πράγματα που σχετίζονται με το θέμα αυτό.

ΑΣΚΗΣΗ

Η τελεία (στιγμή), όπως θα προσέξατε, μπαίνει πάντα στα _____ ενός φθογγοσήμου και προσθέτει σε αυτό την _____ αξία που ήδη έχει.

Η τελεία αυτή ονομάζεται στιγμή διαρκείας, γιατί ακριβώς αφορά στη διάρκεια ενός φθόγγου.

Έτσι, λοιπόν, ένα τέταρτο παρεστιγμένο διαρκεί όσο ενάμισι τέταρτο (χρόνο) ή όσο _____ όγδοα.

Σύζευξη διαρκείας

Το τέταρτο παρεστιγμένο μπορούμε, επίσης, να το γράψουμε και στη μορφή για να θυμηθούμε έτσι και τη **σύζευξη διαρκείας**. Αυτή είναι μια καμπύλη

, γραμμή που ενώνει δυο φθόγγους του ίδιου τονικού ύψους και η χρονική διάρκεια του δεύτερου φθόγγου μεταφέρεται στον πρώτο.

Συμπερασματικά, τότε ένα μισό παρεστιγμένο διαρκεί όσο _____ τέταρτα ή με έξι _____.

ΑΣΚΗΣΗ

Στις πιο κάτω αξίες να αντικαταστήσετε τη στιγμή διαρκείας με σύζευξη διαρκείας.

Διαστολές

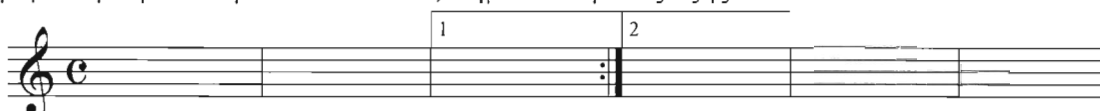
Με τις διαστολές (κάθετες γραμμές στο πεντάγραμμο) χωρίζουμε τα μέτρα ενός μουσικού έργου.

Η επανάληψη και τα σημεία επανάληψης

Ένα μέρος μιας σύνθεσης, αν έχει ήδη εκτελεστεί, αλλά πρέπει να επαναληφθεί, σημειώνεται με διπλή διαστολή και δύο τελείες ως εξής:

Αν στο τέλος ενός μέρους, που επαναλαμβάνεται, θελήσουμε να αντικαταστήσουμε μερικά μέτρα του με κάποια άλλα, σημειώνουμε ως εξής:

Τραγουδήστε το πιο κάτω παραδοσιακό τραγούδι που αποτελεί μια άριστη εξάσκηση για το κεφάλαιο των επαναλήψεων.

Ψιντρή βασιλιτζιά μου (Κυπριακό δημοτικό)

ΑΣΚΗΣΗ

Να μεταφέρετε στα άδεια πεντάγραμμα το πιο πάνω τραγούδι, χωρίς να χρησιμοποιήσετε κανένα σημείο επανάληψης.

ΡΥΘΜΙΚΗ ΑΣΚΗΣΗ

Εκτελέστε με παλαμάκια τα πιο κάτω ρυθμικά σχήματα.

Three musical staves showing rhythmic exercises in 3/4 time. The first staff has two measures: the first measure contains two quarter notes, and the second measure contains two quarter rests. The second staff also has two measures: the first measure contains a quarter note followed by a quarter rest, and the second measure contains a quarter note followed by a quarter rest. The third staff has eight measures: measures 1-4 each contain a quarter note followed by a quarter rest, and measures 5-8 contain eighth notes in pairs.

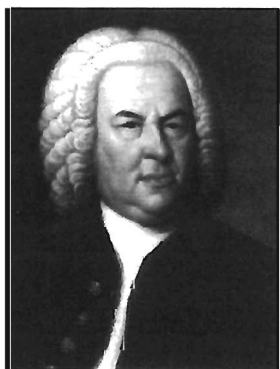
Ακρόαση

1. Ακούστε το Minuet του Johann Sebastian Bach (1685-1750) από τη συλλογή *Anna Magdalena* και βρέστε τις ρυθμικές ομοιότητες με αυτό που ήδη παίζατε.
2. Να χωρίσετε το θέμα της ρυθμικής φράσης σε φράσεις και να σημειώσετε το ρυθμικό μοτίβο στο οποίο είναι κτισμένη η μελωδία
3. Να συγκρίνετε τα μέτρα 1 και 2 με τα μέτρα 3 και 4.
4. Να συγκρίνετε τα μέτρα 7 και 8 με τα δύο τελευταία.

Musical notation for the first five measures of a Minuet in G major, 3/4 time. Measures 1-5 are shown.

Musical notation for the last five measures of a Minuet in G major, 3/4 time. Measures 6-10 are shown.

Γράψετε μερικά λόγια για το συνθέτη J. S. Bach.

J. S. Bach.

3. Ενορχήστρωση για Κρουστά

Να εκτελέσετε την πιο κάτω ενορχήστρωση της μελωδίας του Μινουέτου του J. S. Bach σε κρουστά όργανα τάξης.

The image shows two systems of musical notation for percussion instruments in 3/4 time. The first system includes Triangle, Snare Drum, Woodblock, and Tom-tom. The second system starts at measure 9 and includes the same instruments. The notation uses various rhythmic values such as quarter notes, eighth notes, and rests, with some notes beamed together to indicate specific rhythmic patterns.

Τις ασκήσεις αυτές μπορείτε να τις επαναλάβετε όσες φορές εσείς και ο καθηγητής σας κρίνετε ότι είναι αρκετές, για να θυμηθείτε αυτές τις βασικές αξίες που χρησιμοποιούμε στη μουσική.

Ασκήσεων συνέχεια....

1. Μπορείτε να χωριστείτε σε ομάδες και να εκτελέσετε σε μορφή κανόνα οποιαδήποτε ρυθμική συνοδεία της προηγούμενης ενορχήστρωσης. Π.χ. τη ρυθμική συνοδεία του τριγώνου.
2. Χωριστείτε σε ομάδες και δημιουργήστε τους δικούς σας οκτάμετρους ρυθμικούς κανόνες
3. Εκτελέστε τις νέες αυτές ρυθμικές δημιουργίες και, αφού οι συμμαθητές σας τις επαναλάβουν, ζητήστε να τις καταγράψουν.

Και κάτι ακόμα τώρα που αρχίσατε να συνηθίζετε τις ρυθμικές ασκήσεις:

Τέσσερα δέκατα () **έκτα διαρκούν όσο ένα τέταρτο.**

1. Εκτελέστε την πιο κάτω ρυθμική φράση, αφού την χωρίσετε σε μέτρα των δύο τετάρτων.

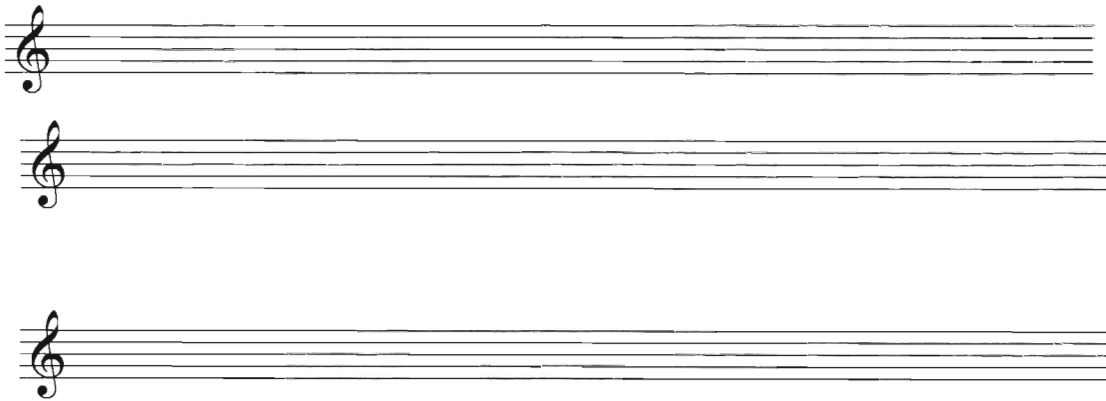

εί ναι νύ χτα εί ναι νύ χτα σκο τει νιά σκο τει νιά ά να ψε το φως ά να ψε το φως

2. Με οδηγίες του καθηγητή σας χωριστείτε σε ομάδες και μελοποιήστε την πιο πάνω ρυθμική φράση, χρησιμοποιώντας τους πιο κάτω φθόγγους της πεντατονικής κλίμακας:

1. Χρησιμοποιήστε οποιαδήποτε μουσικά όργανα και φωνές για την εκτέλεσή της σύνθεσης σας, έτσι ώστε η μελωδική σας γραμμή να αποκτήσει ενδιαφέρον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ II

Αλλοιώσεις είναι τα σύμβολα εκείνα τα οποία χρησιμεύουν στη μεταβολή της οξύτητας του ήχου.

Τα σημεία αλλοίωσης είναι τρία:

Διέση #	Υφέση β	Αναίρεση √

Η **διέση** υψώνει κάποιο φθόγγο κατά ένα χρωματικό ημιτόνιο, σε αντίθεση με την **υφέση** που χαμηλώνει κάποιο φθόγγο κατά ένα χρωματικό ημιτόνιο. Η **αναίρεση** επαναφέρει στην αρχική του θέση κάποιο φθόγγο που έχει ήδη αλλοιωθεί.

Με τη χρήση των αλλοιώσεων πετυχαίνουμε τη διαμόρφωση και την αλλαγή των διαστημάτων σε συγκεκριμένες σειρές. Αυτό μας επιτρέπει να δημιουργήσουμε τις γνωστές μείζονες και ελάσσονες κλίμακες, ξεκινώντας από οποιοδήποτε φθόγγο.

Οι κλίμακες αποτελούν οργανωμένες ομάδες φθόγγων πάνω στις οποίες στηρίζεται όλο το μουσικό σύστημα.

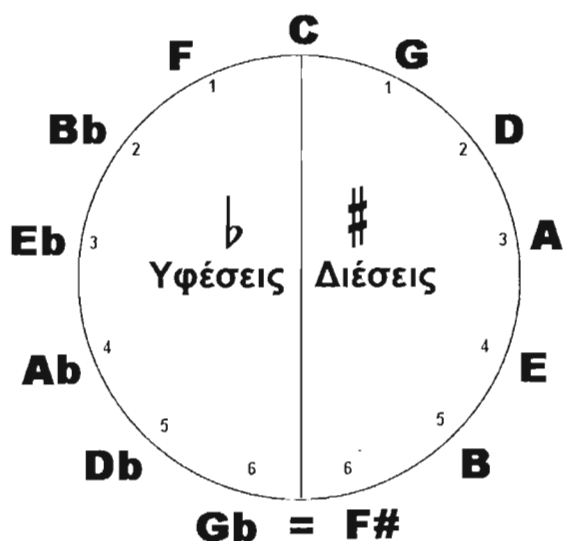
Οι φθόγγοι, οργανωμένοι σε σειρά, δημιουργούν τις μείζονες και ελάσσονες κλίμακες ανάλογα με τη διάταξη των ημιτονίων (μικρότερα διαστήματα) και των τόνων (μεγαλύτερα διαστήματα). (βλέπε Μουσική I σελ.95 'μείζονες κλίμακες')

Από παράδοση έχουμε δυο σειρές με αλλοιώσεις :

- τη σειρά των διέσεων φα, ντο, σολ, ρε, λα, μι, σι και
- τη σειρά των υφέσεων: σι, μι, λα, ρε, σολ, ντο, φα.

ΚΥΚΛΟΣ ΠΕΜΠΤΩΝ .(βλέπε Μουσική I σελ.99)

Ένας κύκλος, όπως τον πιο κάτω, μας δίνει ακριβώς τη σειρά των κλιμάκων με διέσεις και με υφέσεις. Το **A, B, C, D, E, F, G** αντιστοιχεί με το **Λα, Σι, Ντο, Ρε, Μι, Φα, Σολ**.

Δεξιά οι μείζονες με διέσεις:

Κάθε κλίμακα γράφει και τον αριθμό των αλλοιώσεων, π.χ. : A (Λα) 3 διέσεις φα#, ντο# και σολ#.

Αριστερά οι μείζονες κλίμακες με υφέσεις.

Κάθε κλίμακα γράφει και τον αριθμό των αλλοιώσεων, π.χ. : Eb (Μιb) 3 υφέσεις σιb μιb και λαb.

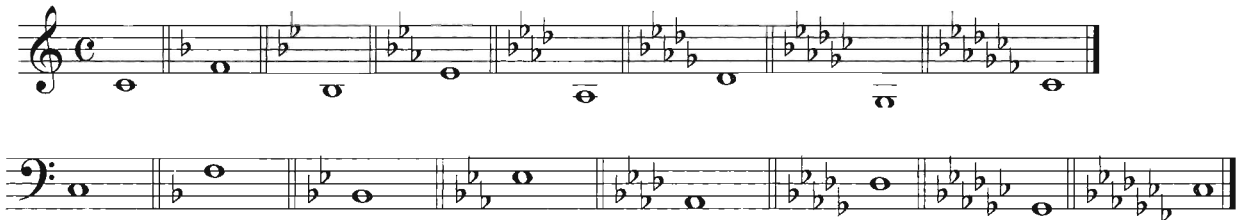
Ολοκληρωμένος κύκλος βλέπε Μουσική I σελ .99.

Οπλισμός ονομάζεται η συγκεκριμένη σειρά των διέσεων ή των υφέσεων που τοποθετούνται στην αρχή κάθε πενταγράμμου, σε κάθε μουσικό (τονικό) έργο, αμέσως μετά το κλειδί.

Οι διέσεις στη σειρά των μειζόνων κλιμάκων κινούνται ανά πέμπτες προς τα πάνω:

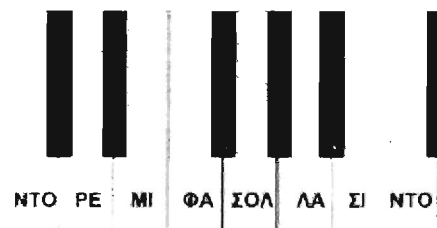
Οι υφέσεις στη σειρά των μειζόνων κλιμάκων κινούνται ανά τετάρτες προς τα πάνω:

Σημείωση: Οι πιο πάνω φθόγγοι είναι οι εναρκτήριοι φθόγγοι της κλίμακας στην οποία αντιστοιχούν οι αλλοιώσεις.

Ντο μείζων

Οι μείζονες κλίμακες έχουν την εξής διάταξη:
Τόνος, τόνος, ημιτόνιο, τόνος, τόνος, τόνος, ημιτόνιο.

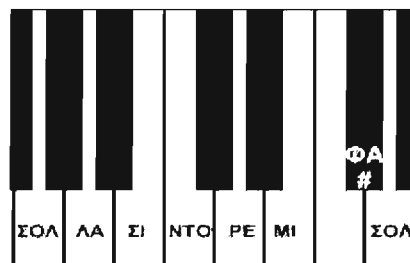
Τ Τ Η Τ Τ Τ Η

Βλέπε επίσης Μουσική Ι σελ.100- 108 για παραδείγματα, εκτελέσεις και ενδιαφέρουσες ενορχηστρώσεις.

Σολ μείζων

Η κλίμακα Σολ μείζονα, όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα του κύκλου των πεμπτών, έχει στον οπλισμό της φα#.

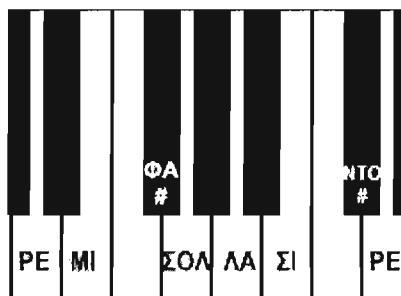

Για λίγο εξάσκηση στη Σολ βλέπε Μουσική II σελ.102

Ρε μείζων

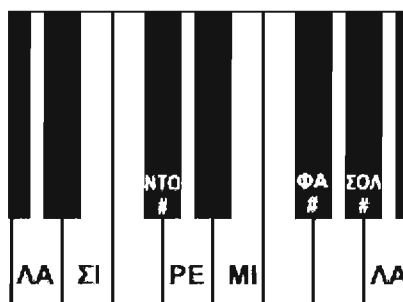
Η κλίμακα Ρε μείζονα, όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα του κύκλου των πεμπτών, έχει στον οπλισμό της δύο διέσεις τη φα# και τη ντο #.

Εκτελέστε το Μινουέτο II από την σουίτα Μουσική των Βασιλικών πυροτεχνημάτων του G. F. Handel
Βλέπε Μουσική II σελ.38

Λα μείζων

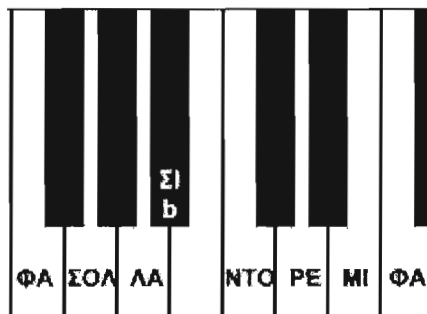
Η κλίμακα Λα μείζονα, όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα του κύκλου των πεμπτών, έχει στον οπλισμό της τρεις διέσεις τη φα#, τη ντο # και τη λα#.

Ακούστε και δοκιμάστε να παίζετε την Πολωνέζα έργο 40, αρ.1 για πιάνο, στην Λα μείζονα, Στρατιωτική, του Fr. Chopin (βλέπε Μουσική II σελ. 41)

Φα μείζων

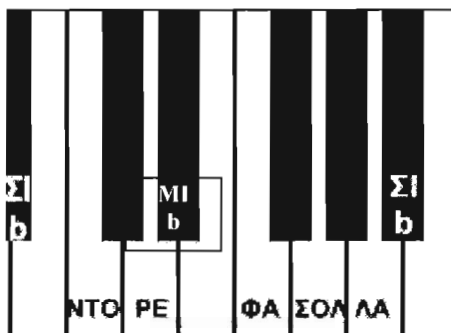
Η κλίμακα Φα μείζωνα, όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα του κύκλου των πεμπτών, έχει στον οπλισμό τη Σιβ.

Ακρόαση και εκτέλεση του Γαμήλιου εμβατηρίου του R.Wagner (βλέπε Μουσική II σελ.58)

Σι ύφεση μείζων

Η κλίμακα Σιb μείζωνα, όπως φαίνεται και στο σχεδιάγραμμα του κύκλου των πεμπτών, έχει στον οπλισμό της δύο υφέσεις την Σιβ και την Μιβ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. Μεταφέρετε την πιο κάτω μελωδία ένα τόνο χαμηλότερα.

2. Τραγουδήστε τη μελωδία και θα αναγνωρίσετε αμέσως ένα πολύ γνωστό και ίσως αγαπημένο σας τραγούδι.
3. Να αναγνωρίσετε σε ποια κλίμακα είναι γραμμένο το πιο κάτω απόσπασμα του έργου του Gluck "L' Ivrogne corrige".

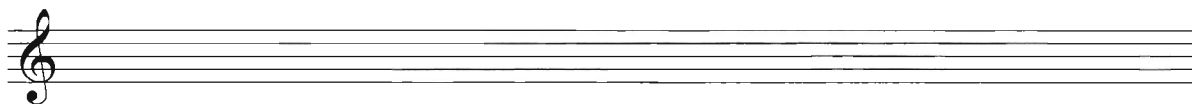

Κλίμακα

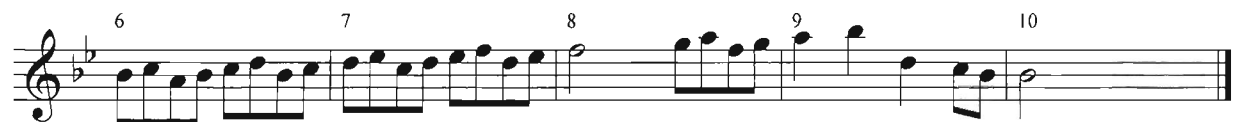
4. Να αναγνωρίσετε την κλίμακα της πιο κάτω μελωδίας του Handel και να τη μεταφέρετε στην Σολ μείζονα.

Κλίμακα

5. Να αναγνωρίσετε την κλίμακα της πιο κάτω μελωδίας του Handel από το έργο 'Hercules' και να τη μεταφέρετε στην Ντο μείζονα.

Κλίμακα

6. Γιατί, κατά την δική σας άποψη, για την κατασκευή της Φα μείζονος χρησιμοποιήσαμε υφέσεις και όχι διέσεις; Δοκιμάστε στο πιο κάτω

πεντάγραμμο να φτιάξετε τη φα μείζονα με διέσεις και όχι υφέσεις και θα λύσετε την απορία αυτή πολύ ευκολότερα.

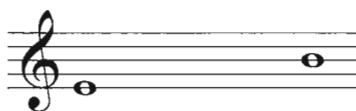

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Στοιχεία θεωρίας III

Διάστημα: ονομάζουμε την απόσταση που χωρίζει ένα φθόγγο από έναν άλλο. Σε κάθε διάστημα δίνουμε ένα όνομα ανάλογα με τον αριθμό των φθόγγων που περιέχει συμπεριλαμβανομένων και των δυο ακραίων.

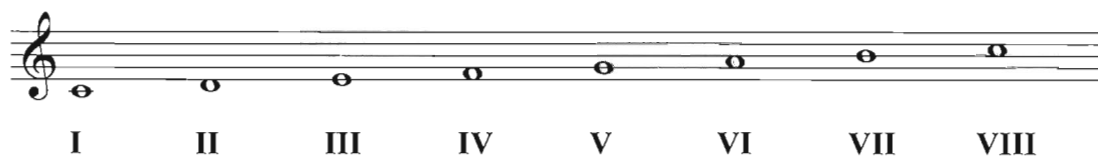
Τα διαστήματα, στα οποία οι φθόγγοι βρίσκονται σε διαδοχή, ονομάζονται μελωδικά.

Τα διαστήματα, στα οποία οι φθόγγοι συνηχούν, ονομάζονται αρμονικά.

Βαθμίδες κλιμάκων

Οι ρωμαϊκοί αριθμοί χρησιμοποιούνται, για να καθορίσουν τις διάφορες βαθμίδες της κλίμακας . Τα κανονικά ονόματα έχουν ως εξής :

- I.** Τονική
- II** Επιτονική
- III** Μέση
- IV** Υποδεσπόζουσα
- V** Δεσπόζουσα
- VI** Επιδεσπόζουσα
- VII** Προσαγωγέας

Πολλά χρήσιμα στοιχεία και ασκήσεις μπορείτε να βρείτε στο βιβλίο μουσική I. Βλέπε σελ.45

ΑΣΚΗΣΗ

Σημειώστε τις σωστές βαθμίδες, λαμβάνοντας υπόψη την κλίμακα που είναι γραμμένοι οι φθόγγοι.

1. Κλίμακα: _____

Βαθμίδα: _____

2. Κλίμακα: _____

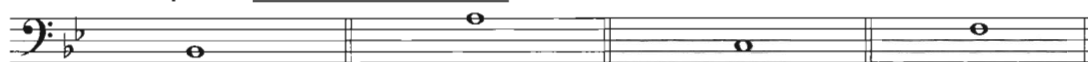
Βαθμίδα: _____

3. Κλίμακα: _____

Βαθμίδα: _____

4. Κλίμακα: _____

Βαθμίδα: _____

Είδη διαστημάτων:

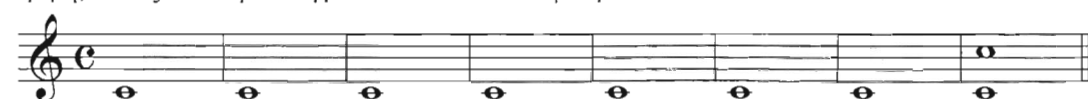
Τα διαστήματα τα μετράμε από κάτω προς τα πάνω. Ο χαμηλός φθόγγος (κάτω) ονομάζεται **βάση** ή **θεμέλιος**, ενώ ο ψηλότερος φθόγγος (πάνω) ονομάζεται **κορυφή**. Έτσι προκύπτουν τα εξής μελωδικά διαστήματα:

πρώτης δευτέρας τρίτης τετάρτης πέμπτης έκτης εβδόμης ογδόης
ή ή ή ή ή ή ή ή
1ης 2ας 3ης 4ης 5ης 6ης 7ης 8ης

ΑΣΚΗΣΗ

Συμπληρώστε στο πιο κάτω πεντάγραμμο τα πιο πάνω διαστήματα σε αρμονική μορφή, όπως το παράδειγμα στο τελευταίο μέτρο:

1ης 2ας 3ης 4ης 5ης 6ης 7ης 8ης

Ποιοτικός χαρακτήρας διαστημάτων

Τα διαστήματα που ξεπερνούν την οκτάβα (ογδόη) λέγονται σύνθετα και θα αναφερθούμε σ' αυτά σε επόμενο κεφάλαιο.

Τα πιο πάνω διαστήματα, εκτός από τον ποσοτικό τους διαχωρισμό, υπόκεινται και σε ποιοτικό χαρακτηρισμό: **Μικρά, Μεγάλα, Καθαρά.**

Τα Καθαρά αφορούν τα διαστήματα: 1^{ης}, 4^{ης}, 5^{ης} και 8^{ης}.

Τα Μικρά ή Μεγάλα αφορούν τα διαστήματα: 2^{ας}, 3^{ης}, 6^{ης} και 7^{ης}.

Όλα τα διαστήματα, μπορούν να μετατραπούν σε **αυξημένα** ή **ελαττωμένα** (δηλ. αλλοιωμένα), εάν αλλοιωθεί ο ένας και οι δύο φθόγγοι τους.

Σύμφωνα και διάφωνα διαστήματα

Ένα διάστημα δεν είναι μόνο μια απόσταση μεταξύ φθόγγων, αλλά και μια σχέση ανάμεσά τους, η οποία έχει και ένα μουσικό νόημα.

Σύμφωνα είναι τα διαστήματα που, όταν ηχήσουν, δίνουν την αίσθηση της συμφωνίας και την εντύπωση πληρότητας και ενότητας στο ανθρώπινο αυτί.

Αντίθετα, τα **διάφωνα** δίνουν μια εντύπωση δυσαρέσκειας στο αυτί, δημιουργώντας την αίσθηση ότι πρόκειται για μια προσωρινή ηχητική κατάσταση που θα λυθεί σε ένα σύμφωνο διάστημα.

Σύμφωνα είναι τα διαστήματα	1 ^{ης} καθαρά, 3 ^{ης} μεγάλα και μικρά, 4 ^{ης} καθαρά, 5 ^{ης} 6 ^{ης} μεγάλα και μικρά και 8 ^{ης} καθαρά
Διάφωνα είναι τα διαστήματα	2 ^{ας} μεγάλα και μικρά, 7 ^{ης} μεγάλα και μικρά, και όλα τα αυξημένα και ελαττωμένα διαστήματα

Για ευκολία δείτε τον πιο κάτω συντομογραφικό πίνακα.

Μεγάλα	Μ
μικρά	μ
Αυξημένα	Α
ελαττωμένα	ε

ΙΣΤΟΡΙΑ

Στην τονική μουσική κάθε φθόγγος που δημιουργεί διάφωνο διάστημα οφείλει να οδηγήσει (με βήμα) στον πλησιέστερο σύμφωνο φθόγγο. Το χαρακτηριστικό αυτό λέγεται «κλύση της διαφωνίας» και αποτελεί ένα από τα κεφαλαιώδη φαινόμενα του τονικού μουσικού συστήματος. Ισχύει **απαράβατα** από τον 15^ο μέχρι και τον 19^ο αιώνα.

Φυσικά διαστήματα

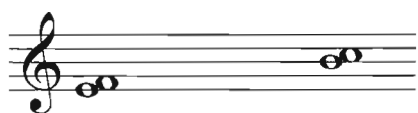
Διαστήματα δευτέρας

Στους φυσικούς διατονικούς φθόγγους παρουσιάζονται δύο είδη δευτέρας: ο τόνος (δευτέρα μεγάλη) και το ημιτόνιο (δευτέρα μικρή).

2Μ:

2μ:

Άσκηση

Αναγνωρίστε και σημειώστε με μια καμπύλη γραμμή τα αρμονικά διαστήματα 2ας μικρής και 2ας μεγάλης στην πιο κάτω μελωδία. Να προσεχτεί η τονικότητα.

March in D (Anna Magdalena)

Bach (1685-1750)

Διαστήματα τρίτης

Τα τρία από τα επτά φυσικά διαστήματα τρίτης περικλείουν δύο τόνους (τρίτη μεγάλη), ενώ τα υπόλοιπα τέσσερα περικλείουν τόνο και ημιτόνιο (τρίτη μικρή).

3Μ:

3μ:

Σημείωση

Αρκετά στοιχεία, τραγούδια και ασκήσεις με παραδείγματα, για όλα τα διαστήματα, μπορείτε να βρείτε σε αρκετά βιβλία που υπάρχουν σε κάθε τάξη στα σχολεία μας και θα ήταν πολύ ωφέλιμο να τα χρησιμοποιούσαμε για καλύτερη εξάσκηση.

Μεγάλη σειρά με θέματα από γνωστά έργα μεγάλων συνθετών και τραγούδια χωρισμένα κατά διαστήματα μπορείτε να βρείτε στο βιβλίο «Στοιχεία θεωρίας της μουσικής μέσα απ' την μελωδία», τόμος Β', στις σελίδες 3 – 37.

Άσκηση

1. Αναγνωρίστε τα πιο κάτω αρμονικά διαστήματα τρίτης σημειώνοντας ποια είναι μεγάλα και ποια μικρά.

Άρνηση (από το έργο *Επιφάνεια αρ.1*)

Μουσική: Μ. Θεοδωράκη

Ποίηση: Γ. Σεφέρη

Εισαγωγή

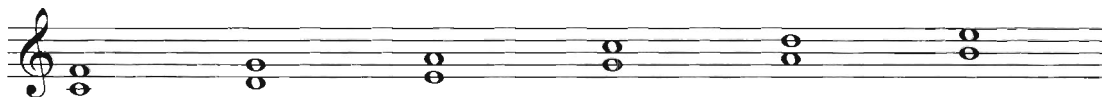

2. Χωριστείτε σε δύο ομάδες και τραγουδήστε το πιο πάνω.

Διαστήματα τετάρτης

Τα έξι από τα επτά φυσικά διαστήματα τετάρτης περικλείουν δύο τόνους και ένα ημιτόνιο (τετάρτη καθαρή), ενώ ένα είναι μεγαλύτερο κατά ένα ημιτόνιο, αφού περικλείει τρεις τόνους, και γι' αυτό λέγεται «τετάρτη αυξημένη».

4κ:

4Α:

Αν κουραστήκατε πολύ από τη θεωρία της μουσικής, ώρα για μια τραγουδιστική ανάπαυλα με μια μελωδία άλλης εποχής που αγαπήθηκε πολύ. Πρέπει να σημειώσουμε ότι τέτοιες πανέμορφες μελωδίες δεν είναι συνήθως και ιδιαίτερα σύνθετες, πράγμα που τις κάνει πιο προσιτές σε περισσότερο κόσμο.

Και κάτι πριν το τραγουδήσετε:

Εντοπίστε, στο τραγούδι *Love me tender*, και σημειώστε με μια καμπύλη δύο διαστήματα 1^{ης}, δύο διαστήματα 2^{ας} μικρής, δύο διαστήματα 2^{ας} μεγάλης και φυσικά όλα τα διαστήματα 4^{ης} που αποτελούν και το κύριο ζητούμενο. (σημειώστε πάνω από την καμπύλη αν είναι Μ, μ, Κ, κ.λπ.)

Elvis Presley

Love me tender

Elvis Presley

Αργά και εκφραστικά

Musical score for "Love me tender" in G major, 4/4 time. The score consists of four staves of music with lyrics and guitar chords. The chords are: G, A7, D, G, G, A7, D, G, G, B7, EM, G7, C, CM, G, G, E7, A7, D, G.

Love me ten - der love me sweet ne - ver let me go

You have made my life com - plete and i love you so

Love me ten - der love me true all my dreams ful - fil

For my dar - lin' i love you and i al - ways will.

Διαστήματα πέμπτης

Τα έξι από τα επτά φυσικά διαστήματα πέμπτης περικλείουν τρεις τόνους και ένα ημιτόνιο (πέμπτη καθαρή), ενώ ένα είναι μικρότερο κατά ένα ημιτόνιο, αφού περικλείει δυο τόνους και δύο ημιτόνια, και γι' αυτό λέγεται πέμπτη ελαττωμένη.

5κ:

Musical notation for the interval 5κ (perfect fifth), showing a G4 and a D5 on a treble clef staff.

5ε:

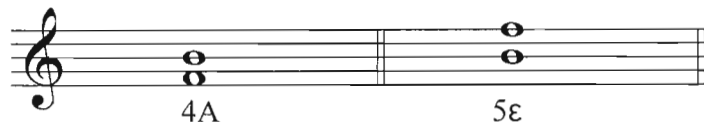
Musical notation for the interval 5ε (diminished fifth), showing a G4 and a D#5 on a treble clef staff.

Άσκηση

Σχηματίστε πάνω στους πιο κάτω φθόγγους δύο αρμονικές πέμπτες καθαρές και δύο ελαττωμένες.

Musical notation for the exercise, showing four notes on a treble clef staff: G4, G#4, G4, and G4. Below the notes are the labels 5K, 5K, 5E, and 5E.

Παρατήρηση: Όλα τα διαστήματα 4^{ης} που σχηματίζονται από φυσικούς φθόγγους είναι καθαρά, εκτός από ένα που σχηματίζεται από τους φθόγγους **Φα-Σι και είναι αυξημένο.**
 Όταν το αυξημένο διάστημα Φα – Σι αντιστραφεί, δημιουργείται ένα νέο διάστημα 5^{ης} ελαττωμένη (Σι – Φα).

Διαστήματα έκτης

Τα τέσσερα από τα επτά φυσικά διαστήματα έκτης περικλείουν τέσσερις τόνους και ένα ημιτόνιο (έκτη μεγάλη) και τα υπόλοιπα τρία τρεις τόνους και δύο ημιτόνια (έκτη μικρή)

6M

6μ

Άσκηση

1. Αναγνωρίστε τα πιο κάτω αρμονικά διαστήματα.

Η αναγνώριση των διαστημάτων φυσικά δεν εξυπηρετεί κανένα σκοπό, αν και εφόσον τα διαστήματα αυτά δεν τα ακούσουμε ή δεν τα τραγουδήσουμε, ούτως ώστε να ηχούν στα αυτιά μας, όταν θα ξεκινήσουμε να λύνουμε θέματα αρμονίας.

2. Εκτελώντας το πιο κάτω απόσπασμα θα αναγνωρίσετε αμέσως την εισαγωγή ενός γνωστότατου τραγουδιού. Αναφέρετε:

α) Τίτλο τραγουδιού _____

β) Συνθέτη _____

γ) Ποίηση _____

Διαστήματα εβδόμης

Τα πέντε από τα επτά φυσικά διαστήματα εβδόμης περικλείουν τέσσερις τόνους και δύο ημιτόνια (εβδόμη μικρή) και τα υπόλοιπα δύο πέντε τόνους και ένα ημιτόνιο, (εβδόμη μεγάλη).

7M

7μ

Ένα χαρακτηριστικότερο παράδειγμα χρήσης της 7^{ης} μικρής βρίσκεται στο γνωστό χριστουγεννιάτικο τραγούδι «Άγια νύχτα»

Άσκηση

Σχηματίστε, με βάση τους πιο κάτω φθόγγους και κάνοντας χρήση μόνο φυσικών φθόγγων, αρμονικά διαστήματα εβδόμης και διακρίνετέ τα σε μεγάλα ή μικρά. Αν δείτε πιο πάνω τα διαστήματα δευτέρας και τα αντιστρέψετε, αυτό θα σας βοηθήσει να ελέγξετε το αν αναγνωρίσατε σωστά τα διαστήματα που αναζητούμε.

Απόλυτο μέγεθος των απλών διαστημάτων κατά αριθμό ημιτονίων

Αριθμός ημιτονίων	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Φυσικό διάστημα	1κ	2μ	2M	3μ	3M	4κ	4A/5ε	5κ	6μ	6M	7μ	7M	8κ
Αλλοιωμένο διάστημα	2ε	1A	3ε	2A	4ε	3A	4A/5ε	6ε	5A	7ε	6A	8ε	7A

Από τον πίνακα αυτό φαίνεται πως κάθε φυσικό διάστημα είναι **εναρμόνιο** με κάποιο άλλο. Φυσικά δεν επιλέγουμε όποιο μας αρέσει, γιατί στην τονική μουσική κάθε φθόγγος έχει διαφορετική ποιότητα, ανήκει σε διαφορετική κλίμακα και ανήκει σε διαφορετική συγχορδία π.χ. στη Ντο μείζονα οι φθόγγοι ντο – μι δημιουργούν διάστημα τρίτης μεγάλης. Βάσει του πιο πάνω πίνακα το διάστημα τρίτης μεγάλης περιλαμβάνει τέσσερα ημιτόνια. Τον ίδιο αριθμό ημιτονίων έχει και η 4^η ελαττωμένη βάσει του πίνακα, δηλαδή το διάστημα ντο# – φα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Αναστροφή διαστημάτων

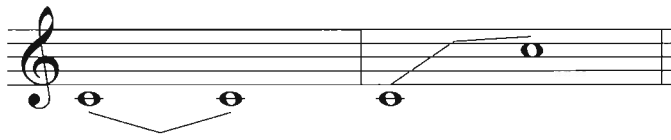
Αν αναστρέψουμε ένα διάστημα, δηλαδή η κορυφή γίνει βάση και η βάση κορυφή, προκύπτει ένα νέο διάστημα που αποτελεί αναστροφή του πρώτου.

π.χ.

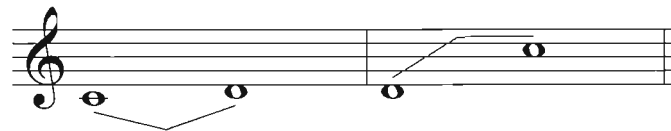

Όπως θα προσέξατε από το πιο πάνω παράδειγμα, το πρώτο διάστημα και το αναστραμμένο μας δίνουν ποσοτικό άθροισμα εννέα. Ο αριθμός αυτός πρέπει να αθροίζεται σε κάθε αναστροφή μελωδικού ή αρμονικού διαστήματος. Έτσι προκύπτουν τα διαστήματα :

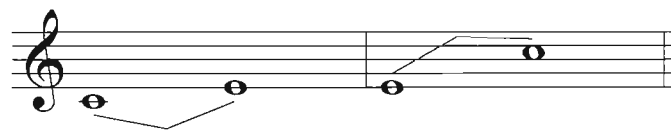
Το διάστημα 1^{ης} ή ταυτοφωνία γίνεται 8ης

Το διάστημα 2ας γίνεται 7ης

Το διάστημα 3ης γίνεται 6ης

Το διάστημα 4ης γίνεται 5ης

Το διάστημα 5ης γίνεται 4ης

Το διάστημα 6ης γίνεται 3ης

Το διάστημα 7ης γίνεται 2ας

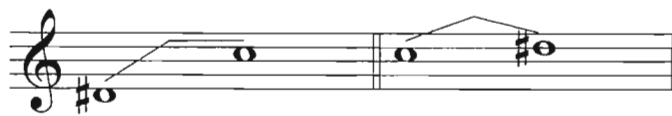

Το διάστημα 8ης γίνεται 1ης

Το είδος του κάθε διαστήματος στην αναστροφή του αλλάζει ως εξής:

Τα ελαττωμένα γίνονται αυξημένα, π.χ.

7^η ελαττωμένη

2^α αυξημένη

Τα μικρά γίνονται μεγάλα, π.χ.

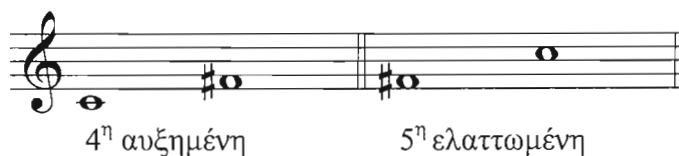
3^η μικρή

έκτη μεγάλη

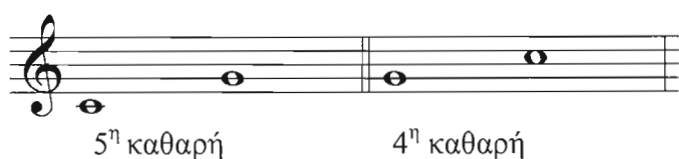
Τα μεγάλα γίνονται μικρά, π.χ.

Τα αυξημένα γίνονται ελαττωμένα, π.χ.

Εξαίρεση αποτελούν τα καθαρά που παραμένουν καθαρά και ανεστραμμένα, π.χ.

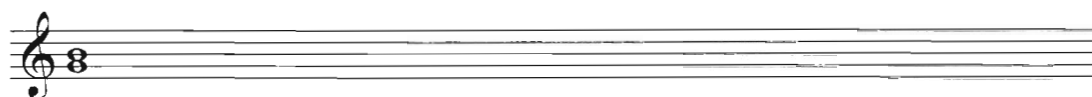
ΑΣΚΗΣΗ

Αναγνωρίστε τα πιο κάτω διαστήματα :

π.χ. 3^{ης} M

Μετατρέψτε τα πιο πάνω μελωδικά διαστήματα σε αρμονικά:

π.χ.

Ανατρέψτε και αναγνωρίστε τα πιο νέα αρμονικά διαστήματα που προκύπτουν από την πιο πάνω άσκηση:

π.χ. 6^η μ

Παρατήρηση: Τα μακρινά διαστήματα μπορούμε να τα αναγνωρίσουμε ευκολότερα αναστρέφοντάς τα. Δηλαδή, ένα διάστημα εβδόμης το σκεφτόμαστε σαν διάστημα δευτέρας. Αν π.χ. ανεστραμμένο είναι δευτέρας μεγάλο, τότε η εβδόμη μας θα είναι μικρή.

ΑΣΚΗΣΗ

Αναγνωρίστε και χαρακτηρίστε τα πιο κάτω αρμονικά διαστήματα που αποτελούν μέρος του τραγουδιού των Χάρη και Πάνου Κατσιμίχα, *Προσωπικές οπτασίες*.

Ζού - με τις μι - κρές μας ι - στο - ρί - ες στο κέ - ντρο και στις συ - νοι - κί -

4
ες ό - νει - ρα με - θυ - σμέ - να σχέ - δι - α μα - ται - ω -

8
μέ - να τη - λέ - φω - να α - πε - γνω - σμέ - ε - να

Καλή η αναγνώριση των διαστημάτων αλλά το σημαντικότερο είναι τα διαστήματα αυτά να μπορούμε να τα τραγουδάμε. Χωριστείτε σε δύο ομάδες, τραγουδήστε και παίξτε το πιο πάνω τραγούδι, στην αρχή με την βοήθεια ενός μουσικού οργάνου και αργότερα χωρίς μουσικό όργανο. Δοκιμάστε και δυο άτομα μαζί. Αν δυσκολεύεστε λίγο με τη φωνή, εκτελέστε το σε κάποιο πολυφωνικό όργανο.

ΑΣΚΗΣΗ

Συμπληρώστε τη μεταφορά της πιο πάνω δίφωνης μελωδίας κατά μια 4^η καθαρή ψηλότερα, όπως έχουμε ήδη κάνει στο πρώτο μέτρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ V

Συγχορδίες

Το βασικό υλικό της τονικής αρμονίας είναι οι τρίφωνες συγχορδίες. Πρόκειται για ομάδες τριών τουλάχιστον φθόγγων, και που τώρα θα δούμε πώς αυτές σχηματίζονται σε όλες τις βαθμίδες των μείζονων κλιμάκων.

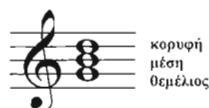
Κάθε συγχορδία μπορεί να σχηματιστεί πάνω σε οποιοδήποτε φθόγγο. Ο πρώτος φθόγγος, ο οποίος χρησιμεύει ως βάση για τους επόμενους που σχηματίζουν μια συγχορδία, λέγεται **θεμέλιος** ή **βάση** της συγχορδίας.

Οι υπόλοιποι φθόγγοι παίρνουν το όνομά τους απ' το διάστημα που σχηματίζει ο καθένας τους με τη θεμέλιο. Έτσι, ο μεσαίος φθόγγος λέγεται **μέση** και ο ψηλότερος **κορυφή**.

Την **Ντο μείζονα**

και τη **Σολ μείζονα**.

κορυφή
μέση
θεμέλιος

Συνεπώς θα μπορούσαμε σε κάθε κλίμακα να σχηματίσουμε επτά συγχορδίες, όσες και οι φθόγγοι μας. Μια οκτάβα ψηλότερα επαναλαμβάνεται η συγχορδία της τονικής. Έτσι στην Ντο μείζονα κλίμακα θα είχαμε:

Είδη συγχορδιών:

Τις συγχορδίες που σχηματίζονται σε κάθε βαθμίδα μιας κλίμακας τις κατατάσσουμε σε **μείζονες**, **ελάσσονες**, **ελαττωμένες** και **αυξημένες**, ανάλογα με το είδος των τρίτων (μεγάλες ή μικρές).

Μείζονες συγχορδίες

Όταν μια συγχορδία αποτελείται από μια μεγάλη τρίτη μεταξύ θεμελίου και μέσης, και μια τρίτη μικρή μεταξύ μέσης και κορυφής, τότε σχηματίζεται μια μείζων κλίμακα που παίρνει το όνομα του φθόγγου της θεμελίου. Η απόσταση που έχει η θεμέλιος με την κορυφή στις τρίφωνες συγχορδίες είναι πάντα διάστημα πέμπτης Καθαρής.

Από τον πιο πάνω πίνακα των συγχορδιών που προκύπτουν στην κλίμακα Ντο μείζονα, θα έχουμε **μείζονες συγχορδίες στην πρώτη, τέταρτη πέμπτη και φυσικά στην όγδοη βαθμίδα.**

ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΣΥΓΧΟΡΑΙΕΣ

Κύριες συγχορδίες

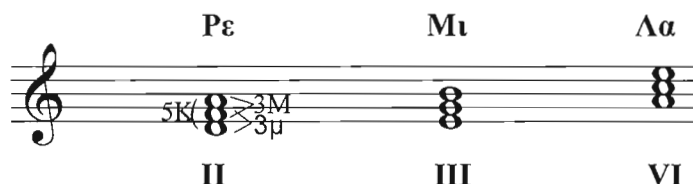
Οι συγχορδίες που σχηματίζονται στις βαθμίδες της **τονικής (I)** της **δεσπόζουσας (V)** και της **υποδεσπόζουσας (IV)** είναι οι κύριες συγχορδίες κάθε μείζονος κλίμακας. Ο όρος «δεσπόζουσα» και «υποδεσπόζουσα», για την πέμπτη και τέταρτη βαθμίδα αντίστοιχα, δεν είναι τυχαίος. Θέλει να τονίσει ακριβώς τη σημασία των βαθμίδων αυτών που δεσπάζουν σε κάθε κλίμακα. Στο σύνολό τους οι τρεις αυτές συγχορδίες περιλαμβάνουν όλους τους φθόγγους μιας τονικότητας.

Δευτερεύουσες συγχορδίες

Οι συγχορδίες αυτές σχηματίζονται στις υπόλοιπες βαθμίδες μιας μείζονος κλίμακας. Οι συγχορδίες που σχηματίζονται στις βαθμίδες **II**, **III** και **VI** είναι ελάσσονες.

Ελάσσονες συγχορδίες

Είναι οι συγχορδίες στις οποίες ο φθόγγος μεταξύ θεμελίου και μέσης έχει απόσταση τρίτης μικρής, και μεταξύ μέσης και κορυφής απόσταση τρίτης μεγάλης. Στην **Ντο μείζονα** έτσι, προκύπτουν οι παρακάτω **ελάσσονες συγχορδίες**:

Ελαττωμένες συγχορδίες

Είναι οι συγχορδίες, στις οποίες τα διαστήματα μεταξύ θεμελίου - μέσης αλλά και μέσης - κορυφής σχηματίζονται από δύο επάλληλες τρίτες μικρές, για να δημιουργήσουν έτσι μια ελαττωμένη συγχορδία την οποία συναντάμε στην κλίμακα **Ντο μείζονα** στη **VII** της βαθμίδα.

Αυξημένες συγχορδίες

Είναι οι συγχορδίες στις οποίες τα διαστήματα μεταξύ θεμελίου - μέσης και μέσης - κορυφής, σχηματίζονται από δυο επάλληλες τρίτες μεγάλες. Στις μείζονες κλίμακες δε σχηματίζεται αυξημένη συγχορδία. Γι' αυτό το θέμα αυτό θα το εξετάσουμε, όταν θα ασχοληθούμε με τις ελάσσονες κλίμακες, στις οποίες σχηματίζεται αυτό το είδος συγχορδίας, π.χ. :

Όπως αναφέραμε ήδη σε προηγούμενο κεφάλαιο, όλες οι **μείζονες κλίμακες** έχουν ακριβώς την ίδια διάταξη τόνων και ημιτονίων (T-T-H-T-T-T-H). Συνεπώς ό,τι αναφέρθηκε για την ΝΤΟ μείζονα και τις συγχορδίες που σχηματίζονται στις βαθμίδες της, ισχύει για όλες τις μείζονες κλίμακες.

Συμπερασματικά, λοιπόν, καταλήγουμε ότι σε κάθε μείζονα κλίμακα σχηματίζονται:

ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ	ΒΑΘΜΙΔΕΣ
ΜΕΙΖΟΝΕΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ	I, IV, V.
ΕΛΑΣΣΟΝΕΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ	II, III, VI.
ΕΛΑΤΤΩΜΕΝΗ ΣΥΓΧΟΡΔΙΑ	VII

Σολ μείζων

Στη Σολ μείζονα, έτσι, θα έχουμε τις εξής συγχορδίες:

Μείζονες Σολ Ντο Ρε

I IV V

Ελάσσονες Λα Σι Μι

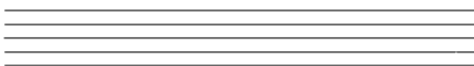
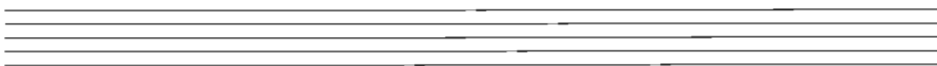
II III VI

Ελαττωμένη Φα#

VII

ΑΣΚΗΣΗ

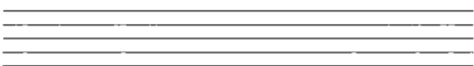
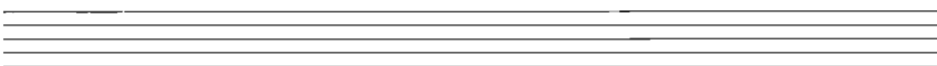
Με τον ίδιο τρόπο σχηματίστε τις συγχορδίες της **Ρε μείζονος** στα πιο κάτω πεντάγραμμα και σημειώστε το όνομα και το γένος – είδος της κάθε συγχορδίας. (μείζων, ελάσσων, ελαττωμένη).

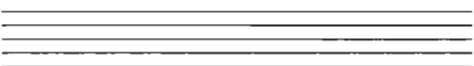
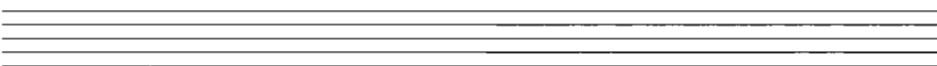
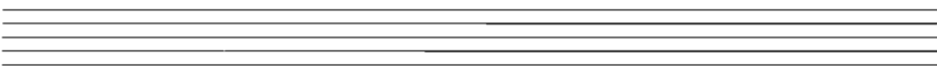
ΑΣΚΗΣΗ

Με τον ίδιο τρόπο σχηματίστε όλες τις συγχορδίες που μπορούν να σχηματιστούν στη **Φα μείζονα** και στη **Σιβ μείζονα**.

Φα μείζων

Σιβ μείζων

Άσκηση

Οποιαδήποτε μείζων συγχορδία μπορεί να μετασχηματιστεί σε ελάσσονα, ελαττωμένη και αυξημένη, π.χ.

μείζονα ελάσσονα ελαττωμένη αυξημένη

Μετασχηματίστε την φα μείζονα σε:

Φα

μείζονα ελάσσονα ελαττωμένη αυξημένη

ΑΝΑΣΤΡΟΦΕΣ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

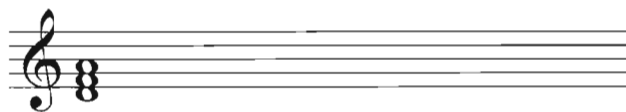
Η διάταξη των φθόγγων που αποτελούν μια οποιαδήποτε συγχορδία σε σχέση με το ποιο μέλος της βρίσκεται χαμηλότερα ονομάζεται *κατάσταση*. Η φυσικότερη και σταθερότερη μορφή της είναι η *ευθεία κατάσταση*, δηλαδή η περίπτωση που ο θεμέλιος φθόγγος της συγχορδίας παραμένει ως βάση στη σειρά των φθόγγων. Όταν βάση είναι η τρίτη της συγχορδίας, η διάταξη χαρακτηρίζεται ως *πρώτη αναστροφή*, λόγω του ότι έχει αναστραφεί το διάστημα θεμελίου και μέσης. Ανάλογα, όταν η βάση είναι η πέμπτη της συγχορδίας, η διάταξη χαρακτηρίζεται ως *δεύτερη αναστροφή*, π.χ.

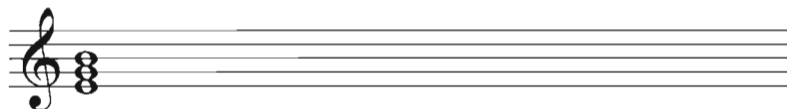
κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

ΑΣΚΗΣΗ

Να αναστρέψετε τις πιο κάτω συγχορδίες, όπως το πιο πάνω παράδειγμα:

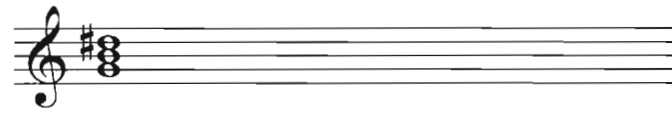
κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΘΕΩΡΙΑΣ VI

Ελάσσονες κλίμακες

Στα προηγούμενα κεφάλαια έχουμε ήδη αναφερθεί στις μείζονες κλίμακες. Οι ίδιοι γενικοί κανόνες ισχύουν και για τις ελάσσονες κλίμακες, με διαφορετική ανάπτυξη τόνων, ημιτονίων αλλά και τριημιτονίου, όπως θα δούμε πιο κάτω. Πρότυπο για τις ελάσσονες είναι η Λα. Η μορφή της Λα ελάσσονος, που έχει ακριβώς τους ίδιους φθόγγους με την Ντο μείζονα, λέγεται φυσική.

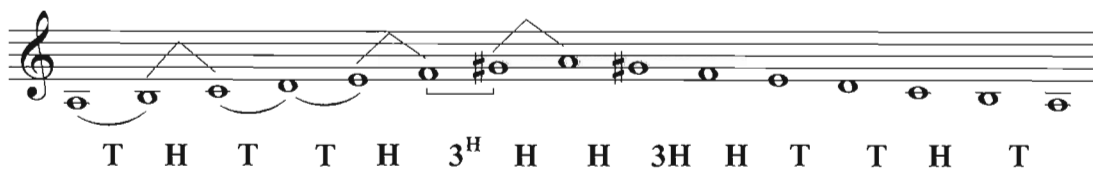
Φυσική ελάσσων

ΙΣΤΟΡΙΑ

Από το 14^ο αιώνα αναγνωρίστηκε η ιδιαίτερη τάση που έχει προς την τονική ο προσαγωγέας και επικράτησε να οξύνεται η έβδομη βαθμίδα στους τρόπους που δεν είχαν ημιτόνιο προς την τονική, για να δημιουργείται η ίδια τάση. Αυτή η μορφή της ελάσσονος λέγεται **αρμονική**, γιατί αποτελεί τη βασικότερη μορφή για την κατασκευή των συγχορδιών του ελάσσονα τρόπου. Η διάταξη των διαστημάτων έχει ως εξής: **T- H-T-T-H-3^H-H**

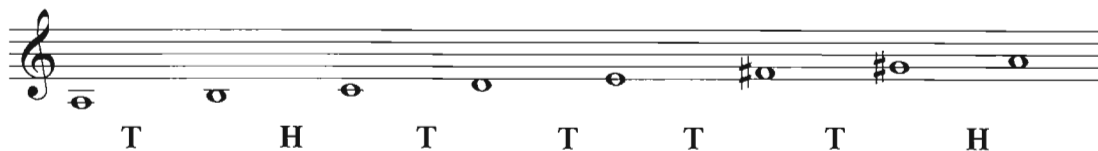
Αρμονική ελάσσων

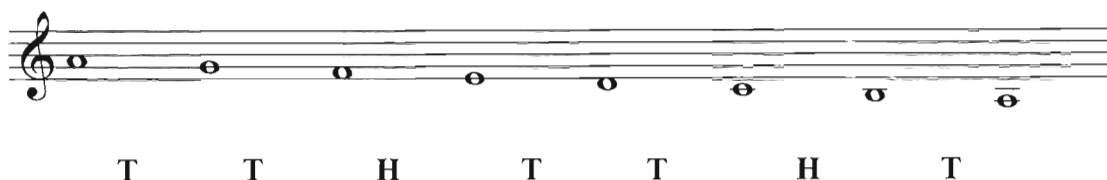
Η όξυνση της έβδομης βαθμίδας, δημιουργεί διάστημα **αυξημένης δευτέρας** (τριημιτόνιο) με την έκτη βαθμίδα, πράγμα που κατά κανόνα είναι εκτός ύφους για τη δυτική μουσική. Για να αποφευχθεί αυτό, αν μια μελωδία έχει βηματική κίνηση από την πέμπτη στην οξυμένη εβδόμη, ή αντίστροφα, οξύνεται συνήθως και η έκτη βαθμίδα, οπότε προκύπτει η μορφή της ελάσσονος που λέγεται **μελωδική**. Η διάταξη των διαστημάτων για την ανιούσα μορφή της μελωδικής κλίμακας έχει ως εξής:

T-H-T-T-T-T-H

Μελωδική ελάσσων

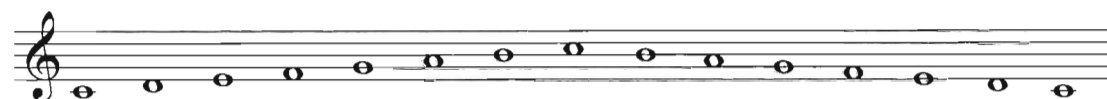
Η μορφή αυτή συνηθίζεται να λέγεται *ανιούσα μελωδική* σε αντίθεση με την *κατιούσα μελωδική*, που ταυτίζεται με τη φυσική ελάσσονα και έχει την εξής διάταξη διαστημάτων: **T-T-H-T-T-H-T**.

Σχετικές τονικότητες

Αν εξαιρεθεί η όξυνση της έβδομης και της έκτης βαθμίδας στον ελάσσονα τρόπο, η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί ως τεχνητή επέμβαση στο φυσικό υλικό του, η Ντο μείζονα και η Λα ελάσσων έχουν τους ίδιους φθόγγους. Γι' αυτό και χαρακτηρίζονται ως **σχετικές**. Αυτή η επέμβαση που χαρακτηρίσαμε ως τεχνητή επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι η όξυνση της έκτης και της έβδομης βαθμίδας δεν προστίθεται ποτέ στον οπλισμό της κλίμακας. Αντίστοιχα, για κάθε μείζονα υπάρχει μια σχετική ελάσσων με βάση την έκτη βαθμίδα της μείζονος, δηλαδή μια τρίτη μικρή κάτω από τη βάση της μείζονος.

Ντο μείζονα

Λα ελάσσων αρμονική

Λα ελάσσων μελωδική

Έτσι, βάσει αυτής της σχετικότητας μεταξύ των δύο τρόπων, εφόσον στη σειρά των μείζονων κλιμάκων μετά την Ντο ακολουθεί η Σολ, μια πέμπτη ψηλότερα, με μια δίεση στον οπλισμό της, στη σειρά των ελασσόνων θα ακολουθεί η Μι ελάσσων, επίσης μια πέμπτη ψηλότερα από τη Λα και φυσικά με τον ίδιο οπλισμό.

Σολ μείζονα

Μι ελάσσων αρμονική

Μι μελωδική ελάσσων

Στη σειρά των ελάσσωνων κλιμάκων ακολουθεί η **Σι ελάσσων** που είναι σχετική με τη Ρε μείζονα.

Ρε μείζονα

Σι ελάσσων αρμονική

Σι ελάσσων μελωδική

Στη σειρά των κλιμάκων με υφέσεις έχουμε πρώτη τη **Ρε ελάσσονα** που είναι σχετική με τη Φα μείζονα, με μια ύφεση στον οπλισμό της.

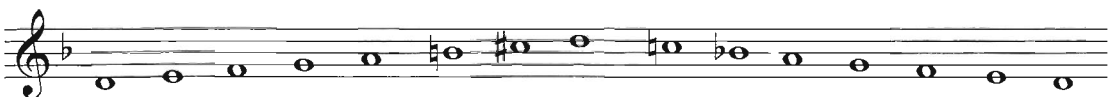
Φα μείζονα

Ρε ελάσσων αρμονική

Ρε ελάσσων μελωδική

Η Σολ ελάσσων είναι σχετική της Σιb μείζονος με δύο υφέσεις στον οπλισμό της.

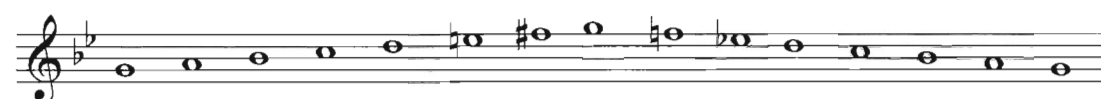
Σιb μείζονα

Σολ ελάσσων αρμονική

Σολ ελάσσων μελωδική

Και μετά τη Σολ ελάσσονα είναι ευκαιρία να δούμε μερικά αποσπάσματα από το έργο **Passacaglia** του **Handel** που είναι γραμμένο στην κλίμακα αυτή. Ο συνθέτης παίζει μεταξύ της μελωδικής και της φυσικής ελάσσονος, όπως στο πιο κάτω απόσπασμα.

Handel, Passacaglia
Παράδειγμα 1

Σολ μελωδική ελάσσων

Σολ φυσική ελάσσων από το Ντο

Τα παραδείγματα δεν αρκεί να τα βλέπουμε, αλλά πρέπει να τα ακούμε, να τα αναλύουμε και φυσικά να τα παίζουμε. Δοκιμάστε να παίξετε το πιο πάνω απόσπασμα και το απόσπασμα που ακολουθεί.

Φυσική ελάσσων

Handel, Passacaglia

Παράδειγμα 2

Αυτές είναι οι πρώτες ελάσσονες κλίμακες που θα χρησιμοποιήσουμε για τα πρώτα μαθήματα αρμονίας που θα ακολουθήσουν. Όπως κτίσαμε σε κάθε βαθμίδα των μείζονων κλιμάκων και μια συγχορδία, με τον ίδιο τρόπο θα κινηθούμε και στον ελάσσονα τρόπο. Όπως είναι φυσικό, όμως, λόγω διαφορετικής διάταξης των τόνων, ημιτονίων και τριημιτονίων θα προκύψουν και διαφορετικές συγχορδίες. Λαμβάνοντας υπόψη την αρμονική εξέλιξη του ελάσσονα τρόπου, προκύπτει ότι σε κάθε ελάσσονα κλίμακα θα έχουμε τις εξής συγχορδίες:

ΕΙΔΗ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ ΣΤΙΣ ΕΛΑΣΣΟΝΕΣ ΚΛΙΜΑΚΕΣ

ΣΥΓΧΟΡΔΙΕΣ	ΒΑΘΜΙΔΕΣ
Ελάσσονες	I και IV
Μείζονες	V και VI
Ελαττωμένες	II και VII
Αυξημένη	III

Έτσι στη **Λα ελάσσονα** προκύπτουν:

Άσκηση

Σχηματίστε τη συγχορδία, γράψτε τον οπλισμό της κλίμακας που σας ζητείται και αναστρέψτε τη συγχορδία που θα σχηματίσετε σε πρώτη και δεύτερη αναστροφή, όπως το πιο κάτω παράδειγμα:

π.χ.

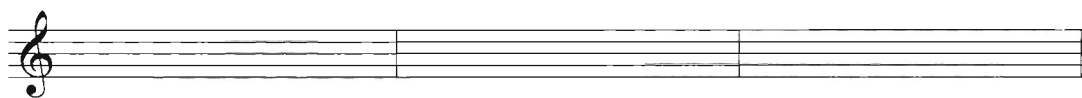
I της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

1.

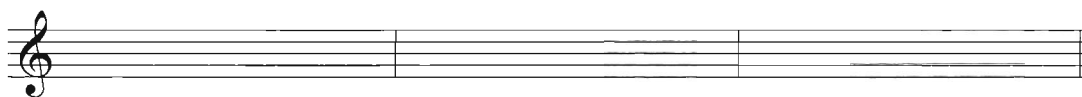
I της Μι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

2.

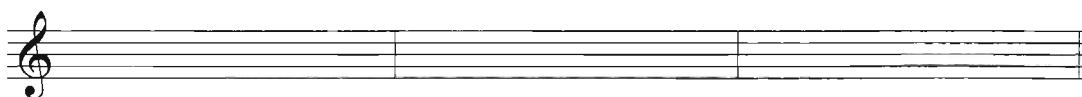
IV της Μι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

3.

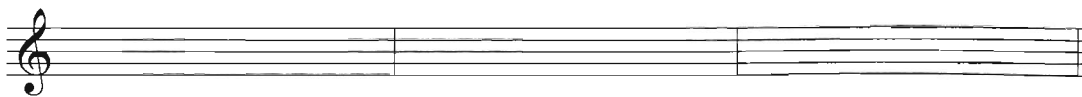
V της Μι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

4.

II της Μι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

5.

IV της Σι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

6.

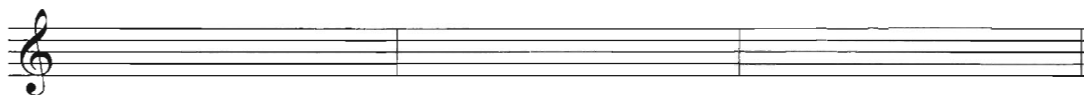
VII της Σι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

7.

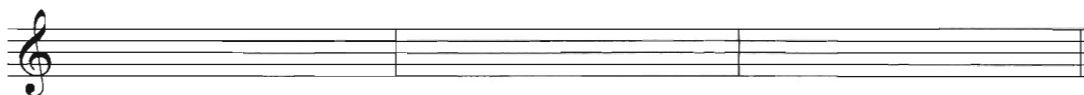
III της Σολ ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

8.

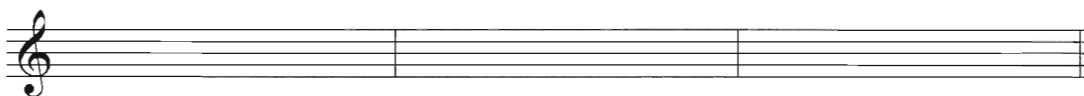
IV της Σολ ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

9.

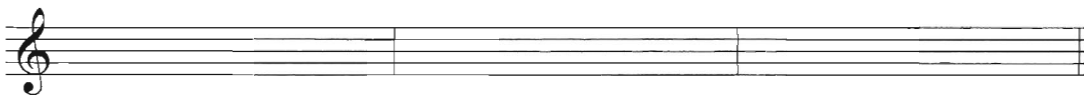
VI της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

10.

V της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

11.

II της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

12.

III της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

ΕΙΔΗ ΣΥΓΧΟΡΔΙΩΝ

Όπως θα προσέξατε από την πιο πάνω άσκηση, κάποιες συγχορδίες είναι κοινές σε διαφορετικές κλίμακες αλλά και τρόπους. Είναι πολύ χρήσιμο, ιδιαίτερα όταν αργότερα στα μαθήματα αρμονίας θα χρειαστεί να αλλάξουμε τονικότητα, να ξέρουμε σε ποιες τονικότητες μπορεί να ανήκει μια συγκεκριμένη συγχορδία. Αυτό γίνεται με βάση το τι είδος συγχορδίας κτίζεται σε κάθε βαθμίδα του μείζονα και του ελάσσονα τρόπου. Ένα είδος συγχορδίας μπορεί να σχηματιστεί, έχοντας αφητηρία κάποια βαθμίδα, και στον μείζονα και στον ελάσσονα τρόπο σε διαφορετικές κλίμακες. Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, μείζονες συγχορδίες σχηματίζονται σε όλες τις μείζονες κλίμακες στις βαθμίδες **I**, **IV** και **V** αλλά και στις βαθμίδες **V** και **VI** κάθε ελάσσονος κλίμακας. Συνεπώς, κάθε μείζων συγχορδία μπορεί να είναι κοινή, σε διαφορετική βαθμίδα, με μια άλλη κλίμακα. Για παράδειγμα, μπορεί να είναι **I** μιας μείζονος, **IV** μιας άλλης, **V** μιας άλλης, **V** μιας ελάσσονος και **VI** μιας άλλης επιπλέον ελάσσονος κλίμακας. Απ' αυτό προκύπτει ότι η συγχορδία Ντο μείζων, για παράδειγμα, είναι **I** της Ντο μείζονος, **IV** της Σολ μείζονος, **V** της Φα μείζονος και ελάσσονος και **VI** της Μι ελάσσονος.

I Ντο μειζ. **IV** Σολ μειζ. **V** Φα μειζ. **V** Φα ελασσ. **VI** Μι ελασσ.

Μια γενική παρατήρηση για τις συγχορδίες θα ήταν ότι:

- 1) οι κύριες βαθμίδες (**I** και **IV**) είναι ό,τι και ο τρόπος.
- 2) η **VI** βαθμίδα είναι αντίθετη από τον τρόπο,
- 3) η **V** βαθμίδα είναι μείζων και στους δύο τρόπους, εξαίρεση τη **V** του ελάσσονα (που στη φυσική ελάσσονα είναι ελάσσων)
- 4) η **VII** βαθμίδα είναι ελαττωμένη και στους δύο τρόπους.
- 5) η **II** βαθμίδα στις μείζονες κλίμακες σχηματίζει ελάσσονα συγχορδία, ενώ στις ελάσσονες κλίμακες ελαττωμένη.
- 6) η **III** βαθμίδα στις μείζονες κλίμακες σχηματίζει ελάσσονα συγχορδία, ενώ στις ελάσσονες κλίμακες αυξημένη.

Άσκηση

Τη συγχορδία Λα μείζονα τη συναντάμε και ως **VI** στην κλίμακα Ντο δίεση ελάσσονα. Σε ποιες άλλες κλίμακες μπορούμε να τη συναντήσουμε; Τις υπόλοιπες κλίμακες τις έχουμε ήδη αναφέρει.

VI Ντο# ελασσ.

Άσκηση

Αναγνωρίστε τις συγχορδίες που χρησιμοποιεί ο Handel στο δεύτερο παράδειγμα από το έργο του Passacaglia στη Σολ, σημειώνοντας σε ποια βαθμίδα της **Σολ ελάσσονος φυσικής** ανήκει και το είδος της κάθε συγχορδίας. Σημειώστε, επίσης, αν κάποια συγχορδία είναι σε πρώτη ή δεύτερη αναστροφή.

π.χ. 1^η Σολ ελάσσ.

Άσκηση

Τη συγχορδία Ντο μείζονα τη συναντάμε και ως I στην κλίμακα Ντο μείζονα. Σε ποιες άλλες κλίμακες μπορούμε να συναντήσουμε τη συγχορδία αυτή;

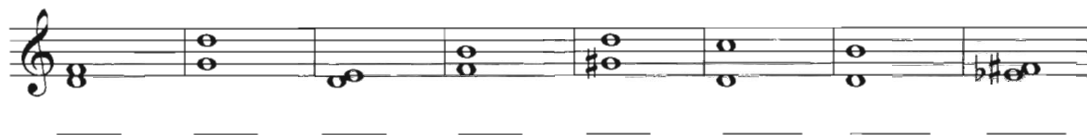
π.χ. I Ντο μείζων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑ - ΓΡΑΠΤΟ ΔΟΚΙΜΙΟ

Άσκηση 1.

- Αναγνωρίστε τα πιο κάτω αρμονικά διαστήματα (βαθμοί 4).

- Μετατρέψτε τα πιο πάνω αρμονικά διαστήματα σε μελωδικά (βαθμοί 4).

- Αναστρέψτε τα διαστήματα της άσκησης 1 και χαρακτηρίστε τα ξανά, όπως εμφανίζονται στη νέα τους μορφή (βαθμοί 4).

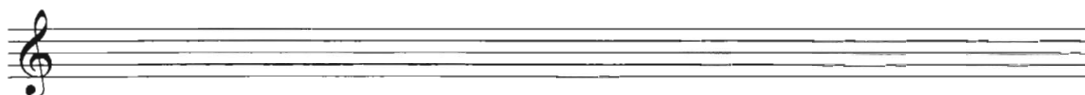

Άσκηση 2.

Χωρίστε την πιο κάτω μελωδική φράση σε τέσσερα μέτρα των τριών τετάρτων (βαθμοί 5).

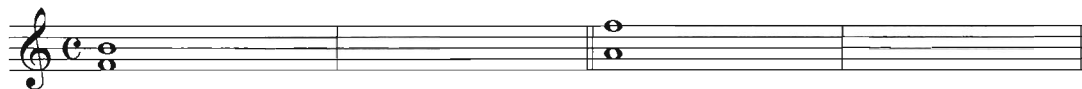

Να μεταφερθεί η πιο πάνω μελωδία στη Λα μείζονα (βαθμοί 7).

Άσκηση 3

Μετατρέψετε τα πιο κάτω αρμονικά διαστήματα σε 4^η καθαρός, μετακινώντας μόνο την κορυφή του διαστήματος. Πριν την μετατροπή χαρακτηρίστε τα στην μορφή που είναι δοσμένα (βαθμοί 10).

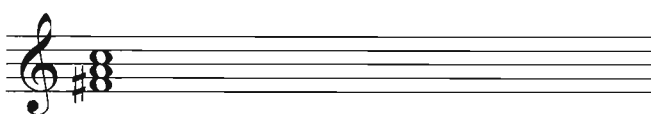

Άσκηση 4 (βαθμοί 3)

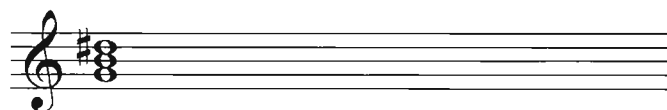
- Η σχετική ελάσσονα της Μι μείζονος είναι _____
- Η σχετική ελάσσονα της Ρε μείζονος είναι _____
- Η σχετική ελάσσονα της Φα μείζονος είναι _____

Άσκηση 5

Να αναστρέψετε τις πιο κάτω συγχορδίες σε α' και β' αναστροφή. (βαθμοί 4)

κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

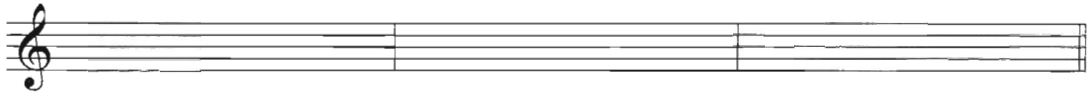

κατάσταση: ευθεία α' αναστροφή β' αναστροφή

Άσκηση 6

Σχηματίστε τη συγχορδία, γράψτε τον οπλισμό της κλίμακας που σας ζητείται και αναστρέψτε τη συγχορδία που θα σχηματίσετε σε πρώτη και δεύτερη αναστροφή, όπως το πιο κάτω παράδειγμα: (βαθμοί 36)

1.

I της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

2.

IV της Μι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

3.

V της Ντο μείζονος α' αναστροφή β' αναστροφή

4.

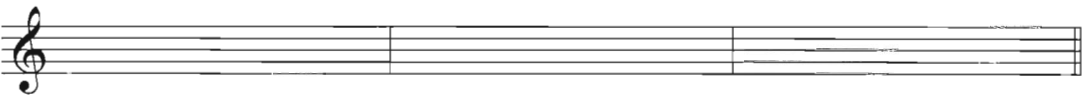
II της Σολ μείζονος α' αναστροφή β' αναστροφή

5.

IV της Σι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

6.

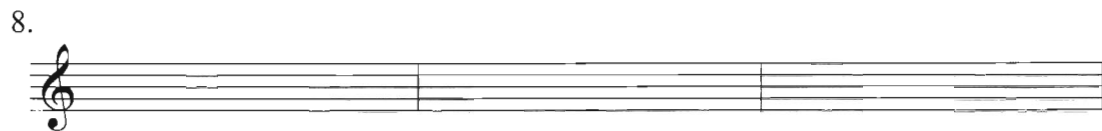

VII της Σι ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

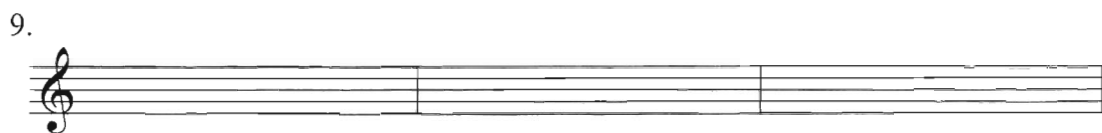
7.

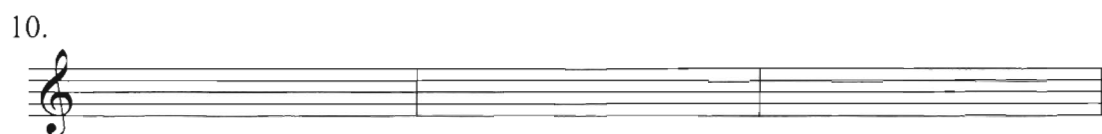
III της Σολ ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

IV της Λα μείζονος α' αναστροφή β' αναστροφή

VI της Ρε ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

V της Σολ ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

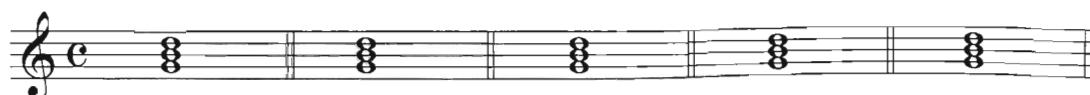
VI της Ντο ελάσσονος α' αναστροφή β' αναστροφή

III της Ρε μείζονος α' αναστροφή β' αναστροφή

Άσκηση 7

Η συγχορδία Σολ μείζων είναι V της Ντο μείζονος. Σε ποιες άλλες τονικότητες μπορούμε να τη συναντήσουμε; (βαθμοί 4).

IV Ντο μείζονος

Άσκηση 8

Μετασχηματίστε την Σολ μείζονα σε: (βαθμοί 6)

Σολ

μείζονα ελάσσονα ελαττωμένη αυξημένη

Μετασχηματίστε την Μι ελάσσονα σε:

Μι

ελάσσονα μείζονα ελαττωμένη αυξημένη

Άσκηση 9

Να αναγνωρίσετε την κλίμακα της πιο κάτω μελωδίας του Handel και να τη μεταφέρετε στη Φα μείζονα (βαθμοί 7).

Κλίμακα

Να μεταγράψετε την πιο πάνω μελωδία του Handel με ρυθμικές αξίες που το κάθε μέτρο να είναι $\frac{3}{4}$ αντί $\frac{3}{8}$ (βαθμοί 6).

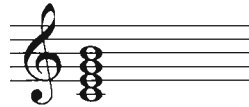
4 8

5

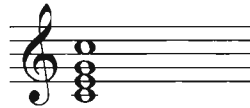
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ

Τετράφωνες συγχορδίες

Από την παράδοση της τετράφωνης χορωδίας και του μπάσο κοντίνουο απαιτούνται συνήθως τουλάχιστον τέσσερις φωνές, για να υπάρχει αρμονική πληρότητα. Έτσι η μελέτη της τεχνικής της αρμονίας γίνεται κατά κανόνα σε τέσσερις φωνές. Για να “κτίσουμε” μια συγχορδία τετράφωνη, αρκεί να προσθέσουμε ακόμη μια επάλληλη τρίτη, σε μια τρίφωνη συγχορδία. Το αποτέλεσμα, όπως φαίνεται και στο παράδειγμα πιο κάτω, θα είναι μια τετράφωνη συγχορδία με εβδόμη, κάτι που θα εξετάσουμε αργότερα.

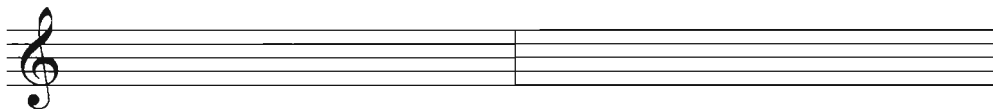

Ένας άλλος τρόπος να δημιουργήσουμε μια τετράφωνη συγχορδία είναι να διπλασιάσουμε τη βάση μια τρίφωνης συγχορδίας, π.χ. :

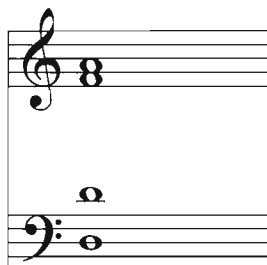

Άσκηση

Σχηματίστε τετράφωνες συγχορδίες με βάση τους φθόγγους Φα και Σολ, διπλασιάζοντας τη βάση της κάθε συγχορδίας.

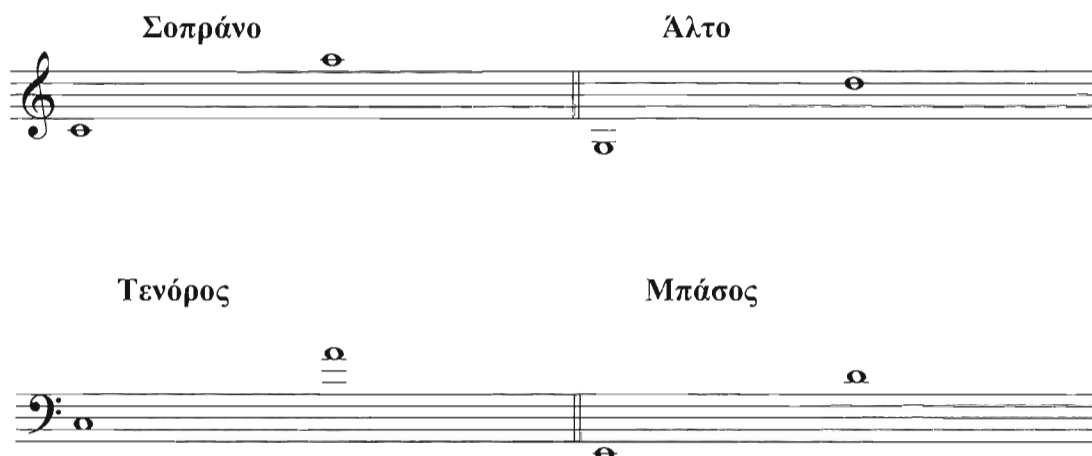
Οι τέσσερις αυτές φωνές, μολονότι δεν πρόκειται απαραίτητα για φωνές, χαρακτηρίζονται από την ψηλότερη προς τη χαμηλότερη ως εξής: **σοπράνο, άλτο, τενόρος** και **μπάσος**. Οι γυναικείες φωνές είναι οι σοπράνο και άλτο, και οι ανδρικές οι τενόρος και μπάσος. Τις δύο γυναικείες θα τις γράφουμε από τώρα και στο εξής στο κλειδί του Σολ, και τις δύο ανδρικές στο κλειδί του Φα.

Έκταση φωνών

Η κάθε φωνή χαρακτηρίζεται από την τονική έκταση στην οποία μπορεί να κινηθεί. Αν κάποιος άντρας, π.χ., έχει τη δυνατότητα να κινηθεί σε χαμηλές τονικές περιοχές, χαρακτηρίζεται ως Μπάσος. Αντίθετα, αν έχει δυνατότητες να κινηθεί σε ψηλότερες τονικά περιοχές, χαρακτηρίζεται ως Τενόρος. Το αντίστοιχο συμβαίνει και στις γυναικείες φωνές. Μια ψηλή γυναικεία φωνή χαρακτηρίζεται ως Σοπράνο ή αντίθετα ως Άλτο.

Ο πιο κάτω πίνακας δείχνει την έκταση της κάθε φωνής:

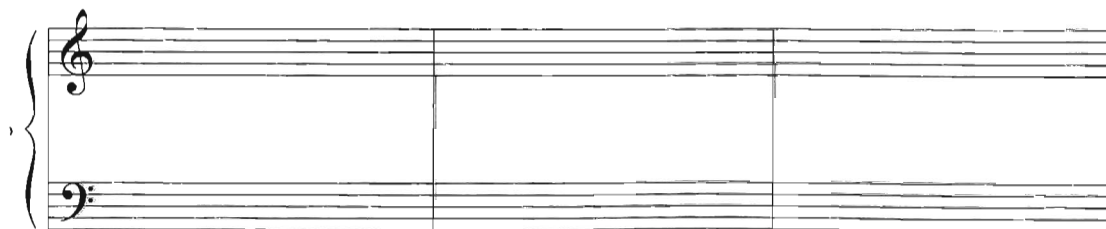
Κατάσταση συγχορδιών

Οι δύο ακραίες φωνές χαρακτηρίζονται ως εξωτερικές και οι δύο μεσαίες ως εσωτερικές. Όπως και στις τρίφωνες συγχορδίες, έτσι και στις τετράφωνες, ανάλογα πάντα με την διάταξη των φθόγγων, έχουμε διάφορες θέσεις και καταστάσεις συγχορδιών. Όπως είχαμε αναφέρει και στο πέμπτο κεφάλαιο, η διάταξη μιας συγχορδίας σε σχέση με το ποιο μέλος της είναι στο μπάσο ονομάζεται **κατάσταση** και εκεί προκύπτουν οι γνωστές αναστροφές, π.χ.:

Άσκηση

Σχηματίστε τη συγχορδία Μι ελάσσονα σε ευθεία θέση, α' αναστροφή και β' αναστροφή, όπως στο πιο πάνω παράδειγμα.

Θέση συγχορδιών

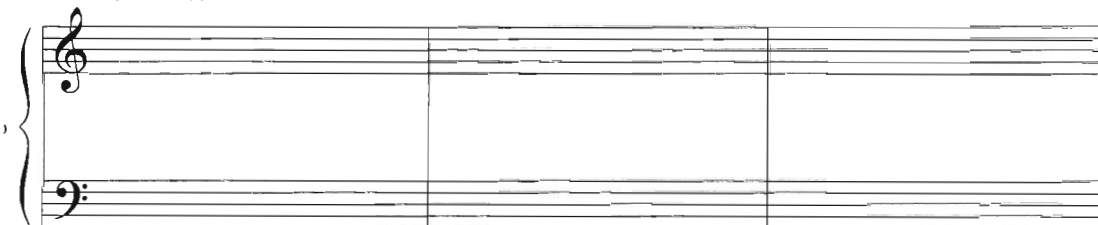
Η διάταξη μιας συγχορδίας σε σχέση με το ποιο μέλος της βρίσκεται στην ψηλότερη φωνή, δηλαδή τη σοπράνο, ονομάζεται **θέση**, π.χ.:

θέση 8^η θέση 3^η θέση 5^η

Άσκηση

Σχηματίστε τη συγχορδία της Ρε ελάσσονος σε θέση 8^η, 3^η, και 5^η, όπως το πιο πάνω παράδειγμα.

Διάταξη φθόγγων

Η διάταξη μιας συγχορδίας σε σχέση με την απόσταση μεταξύ των φωνών ονομάζεται **κλειστή ή στενή ή και συνεπτυγμένη θέση**, π.χ.:

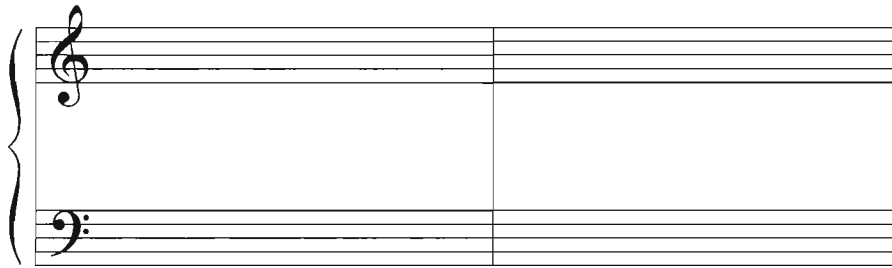

Μπορεί επίσης να χαρακτηριστεί ως **ανοικτή ή ευρεία ή και ανεπτυγμένη θέση**, π.χ.:

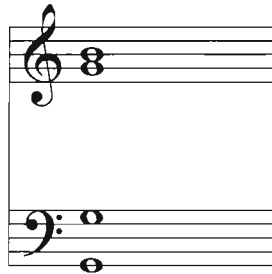
Άσκηση

Σχηματίστε τη συγχορδία της Ντο μείζονος σε κλειστή και ανοικτή θέση, όπως το πιο πάνω παράδειγμα :

Παραλείψεις

Αν χρειαστεί να παραλείψουμε κάποιο φθόγγο μιας συγχορδίας, αυτός δε μπορεί να είναι άλλος εκτός της πέμπτης, που ουσιαστικά δεν μεταβάλλει το «χρώμα» της. Μια συγχορδία χωρίς την πέμπτη της χαρακτηρίζεται ως ελλιπής, π.χ.:

Διπλασιασμοί

Είναι φυσικό σε κάθε τετράφωνη συγχορδία να χρειαστεί να διπλασιάσουμε ένα φθόγγο. Όσον αφορά στις μείζονες κλίμακες **απαγορεύεται ο διπλασιασμός της τρίτης στις κύριες συγχορδίες, δηλαδή της τονικής(I), της δεσπόζουσας(V) και της υποδεσπόζουσας(IV)**. Μπορούμε να διπλασιάσουμε τη βάση ή την κορυφή της κάθε συγχορδίας, π.χ. στην κλίμακα Ντο μείζονα η συγχορδία της τονικής:

Αρίθμηση συγχορδιών

Στις ασκήσεις αρμονίας χρησιμοποιούνται οι λατινικοί αριθμοί για προσδιορισμό της κάθε συγχορδίας, ανάλογα με την κλίμακα που βρισκόμαστε ή που μετακινούμαστε, όπως θα δούμε στη συνέχεια των μαθημάτων μας. Οι αριθμοί είναι ήδη γνωστοί σε μας από το τρίτο κεφαλαίο: I, II, III, IV, V, VI, VII.

Για παράδειγμα, αν βρισκόμαστε στην κλίμακα Ντο μείζονα, τη συγχορδία Ντο θα την αριθμήσουμε ως I, τη συγχορδία Φα ως IV και τη συγχορδία Σολ ως V.

The image shows three measures of music in G major. The first measure contains the I chord (D4), the second measure contains the IV chord (F#4), and the third measure contains the V chord (B4). Each chord is represented by a whole note in both the treble and bass clefs.

Συχνά χρησιμοποιούμε και κάποιους αριθμούς, οι οποίοι αναφέρονται στο διάστημα που σχηματίζουν με το μπάσο κάποιοι χαρακτηριστικοί φθόγγοι, και μας δίνεται έτσι η κατάσταση των πάνω φωνών.

Γενικά οι φθόγγοι που μπορεί να επισημανθούν με την αρίθμηση είναι:

1. Όταν δε βρίσκεται η συγχορδία σε ευθεία θέση, π.χ.:

The image shows the I⁶ chord in G major. It consists of the notes G4, B4, and D5 in the treble clef, and G3 and B3 in the bass clef. The number 6 indicates the interval between the bass note (G3) and the top note (D5).

*Ο αριθμός 6 δηλώνει την θέση της συγχορδίας και την σχέση της νέας βάσης με το πραγματική βάση της συγχορδίας. (Μι – Ντο διάστημα 6^η)

2. Όταν υπάρχουν φθόγγοι με αλλοίωση, που δεν περιλαμβάνονται στον οπλισμό της κλίμακας που βρισκόμαστε, π.χ.:

The image shows two measures of music in G major. The first measure contains the 5^b chord (E4, G4, B4, D5) and the second measure contains the 6[#] chord (F#4, A4, C5, E5). The number 5b indicates the interval between the bass note (E4) and the top note (D5) with a flat, and the number 6# indicates the interval between the bass note (F#4) and the top note (C5) with a sharp.

Επίσης, όταν κάνουμε χρήση της δεσπόζουσας στον ελάσσονα τρόπο σημειώνεται, η δίεση που δεν υπάρχει στον οπλισμό της κλίμακας (επειδή εμφανίζεται πολύ συχνά δε θεωρείται απαραίτητο), π.χ.:

#

3. Σημειώνεται, επίσης, οποιαδήποτε προσθήκη επάλληλης τρίτης σε μια τρίφωνη συγχορδία, π.χ.:

7

Αρμονική κίνηση φωνών

Η τεχνική σύνδεσης δύο η περισσότερων φωνών στην αρμονία χαρακτηρίζεται με τους πιο κάτω όρους:

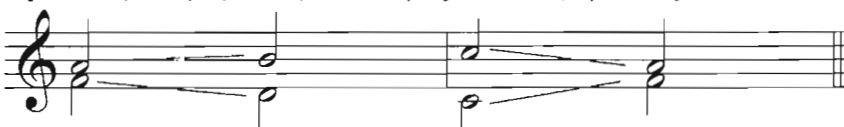
- **Ευθεία** κίνηση χαρακτηρίζουμε την κίνηση των φωνών προς την ίδια κατεύθυνση.

- Ειδική περίπτωση της ευθείας κίνησης είναι η **παράλληλη**, δηλαδή κίνηση προς την ίδια κατεύθυνση και το ίδιο διάστημα.

- **Αντίθετη** είναι η κίνηση των φωνών προς δύο διαφορετικές κατευθύνσεις.

- Και, τέλος, **πλάγια** χαρακτηρίζεται η κίνηση μιας φωνής, όταν τουλάχιστον μια άλλη να παραμένει ακίνητη.

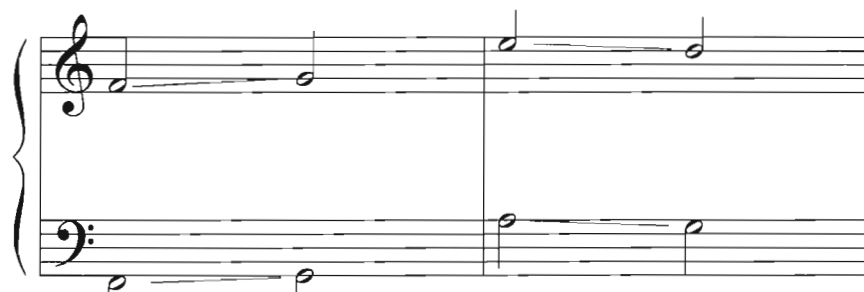
Παράλληλες καθαρές πέμπτες, όγδοες και πρώτες

Ένα σοβαρό λάθος που αφορά στη σύνδεση συγχορδιών είναι οι παράλληλες 5^{ες}, οι παράλληλες 8^{ες} και οι παράλληλες 1^{ες}. Απαγορεύεται δηλαδή δύο οποιεσδήποτε φωνές που κινούνται παράλληλα να σχηματίζουν μεταξύ τους αρμονικό διάστημα καθαρής 5^{ης}, 8^{ης} και 1^{ης}. Το 'απαγορεύεται' ακούγεται σκληρό, αλλά πρέπει να το σεβαστούμε στο παρόν στάδιο. Ο λόγος της απαγόρευσης των παράλληλων 8^{ων} στην τετράφωνη φωνητική εναρμόνιση της κλασικής αρμονίας είναι ότι απλούστατα η αρμονία από τετράφωνη γίνεται τρίφωνη με φτωχότερο μουσικό αποτέλεσμα. Εννοείται ότι ο διπλασιασμός μιας φωνής για σκοπούς ενίσχυσής της δε θεωρείται λάθος. Όσον αφορά στις 5^{ες} παράλληλες αυτές, δεν επιτρέπονται για το λόγο ότι έχουν σκληρό άκουσμα και δημιουργούν την εντύπωση ότι αλλάζουμε τόνο συνέχεια, π.χ.:

παράλληλες 8^{ες} παρ. 5^{ες} παρ. 1^{ες}

Το ίδιο ισχύει και για τα παράλληλα σύνθετα διαστήματα (σύνθετες 5^{ες} και όγδοες), π.χ.:

σύνθετες 8^{ες} συν. 5^{ες}

Αντιπαράλληλες

Ο ίδιος κανόνας ισχύει και για τις αντιπαράλληλες 5^{ες} και 8^{ες},

π.χ.:

8^{ες} 5^{ες}

Παράλληλες τρίτες

Οι παράλληλες μεγάλες 3^{ες} επιτρέπονται, αλλά δεν πρέπει να γίνεται κατάχρηση, γιατί μας δημιουργούν την εντύπωση ότι κάνουμε χρήση κλίμακας μόνο με τόνους που δεν έχει καθόλου κλασικό άκουσμα, παρόλο που παλιοί συνθέτες, όπως ο MOZART, αλλά και νεότεροι συνθέτες, όπως ο BORODIN, ο DEBUSSY κ.ά., τις χρησιμοποίησαν επάξια.

Σύνδεση συγχορδιών

Στις συνδέσεις συγχορδιών κύριο μέλημά μας πρέπει να είναι η ομαλή κίνηση των φωνών, η οποία θα μας βοηθήσει ιδιαίτερα στην αποφυγή τεχνικών λαθών. Όταν πρόκειται να συνδέσουμε δύο συγχορδίες, ελέγχουμε πάντα αν υπάρχει **κοινός φθόγγος**. Ο κοινός φθόγγος πρέπει να επαναλαμβάνεται από την ίδια φωνή και στις δύο συγχορδίες, ενώ οι υπόλοιπες φωνές θα πρέπει να κινηθούν στους κοντινότερους φθόγγους της δεύτερης συγχορδίας. Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι η διαδικασία συνδέσεων που προτείνουμε μπορεί να φαίνεται στερεότυπη. Όμως αυτό γίνεται όχι για να αποφύγουμε απλώς κάποια λάθη, αλλά για να καταφέρουμε να εναρμονίσουμε μια μελωδία στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης μουσικής γλώσσας.

Ντο μείζων Σύνδεση με κοινό φθόγγο

The diagram shows two musical staves. The top staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 8/8. The bottom staff is in bass clef with a key signature of one flat. In the first measure, the bass clef has a whole note G2 and the treble clef has a whole note B-flat4. In the second measure, the bass clef has a whole note G2 and the treble clef has a whole note D5. A curved line connects the G2 notes in both measures, indicating they are the common note.

I IV

Λα ελάσσων Σύνδεση με κοινό φθόγγο

The diagram shows two musical staves. The top staff is in treble clef with a key signature of two flats (B-flat, E-flat) and a time signature of 8/8. The bottom staff is in bass clef with a key signature of two flats. In the first measure, the bass clef has a whole note G2 and the treble clef has a whole note B-flat4. In the second measure, the bass clef has a whole note G2 and the treble clef has a whole note D5. A curved line connects the G2 notes in both measures, indicating they are the common note.

I IV

Οι ίδιοι κανόνες ισχύουν για όλες τις θέσεις των συγχορδιών, στενές η ευρείες.

Παραδείγματα προς αποφυγή

Μια κακή σύνδεση μπορεί να μας οδηγήσει σε μεγάλα και πολλά αρμονικά λάθη. Π.χ., Ντο μείζων σύνδεση I – IV.

The diagram shows two musical staves. The top staff is in treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a time signature of 8/8. The bottom staff is in bass clef with a key signature of one flat. In the first measure, the bass clef has a whole note G2 and the treble clef has a whole note B-flat4. In the second measure, the bass clef has a whole note D2 and the treble clef has a whole note D5. There is no common note between the two chords, and the bass line moves from G2 to D2, which is a large interval.

Εδώ παρατηρούμε ότι με αυτή την κακή σύνδεση προκύπτουν πολλά λάθη:

1. παράλληλες 8^{ες} μεταξύ μπάσου και τενόρου
2. παράλληλες 5^{ες} μεταξύ μπάσου και σοπράνο
3. παράλληλες 5^{ες} μεταξύ τενόρου και σοπράνο

Άσκηση

Στον ελάχιστο τρόπο οι ίδιες συγχορδίες με I – IV, σε μια λάθος σύνδεση των φωνών, θα δημιουργήσουν πάρα πολλά λάθη. Σημειώστε τα λάθη που εντοπίζετε στα πιο κάτω παραδείγματα:

1. _____ 1. _____
2. _____ 2. _____

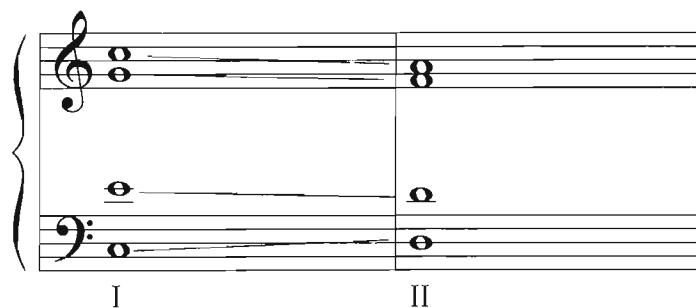
Εύλογα θα γεννιέται το ερώτημα, αν οποιαδήποτε κίνηση μεταξύ δύο συγχορδιών, στις οποίες **δεν κρατήσαμε τον κοινό φθόγγο**, είναι καταδικασμένη να δημιουργήσει λάθη.

Η απάντηση είναι σίγουρα όχι. Αλλά χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και πείρα και είναι καλύτερα να κινηθούμε αρχικά με πιο πολύ συγκράτηση στις προτεινόμενες συνδέσεις.

Αν δεν επιλέξουμε να διατηρήσουμε τον κοινό φθόγγο στην ίδια φωνή και στις δύο συγχορδίες, πράγμα που μας δίνει εγγυημένα μια ομαλή και αλάνθαστη σύνδεση, μπορούμε να κινήσουμε το μπάσο αντίθετα με τις άλλες φωνές και να αλλάξουμε τη θέση της συγχορδίας από θέση 8^{ης} σε θέση 3^{ης}, όπως το πιο κάτω παράδειγμα.

Σύνδεση χωρίς κοινό φθόγγο

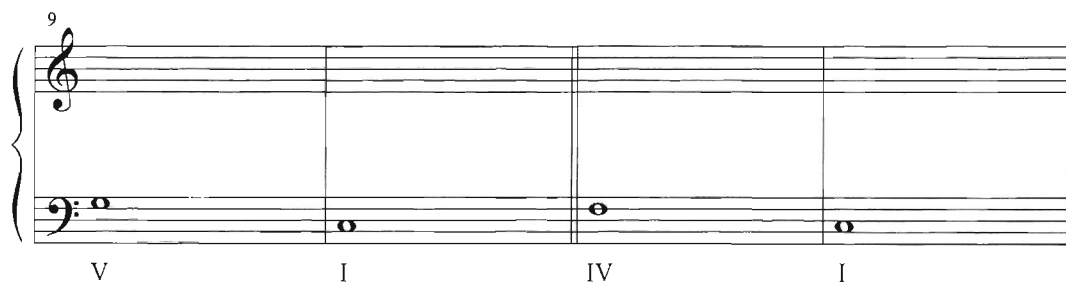
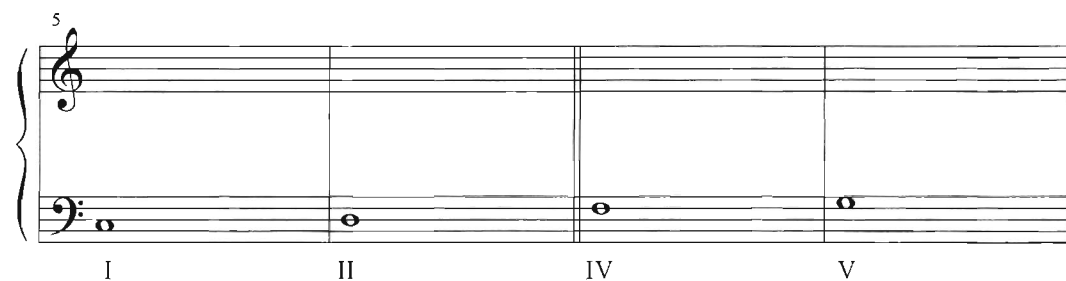
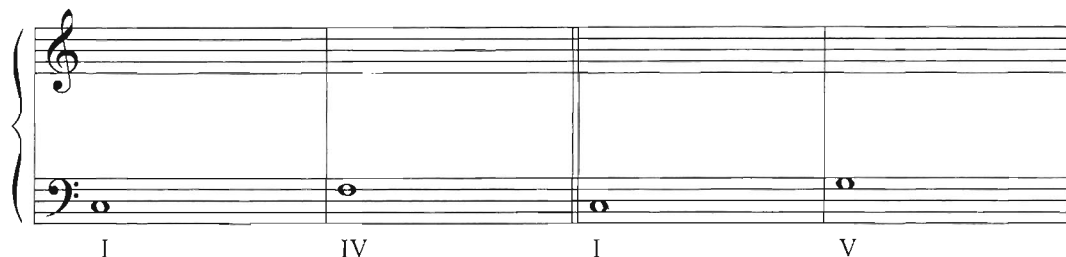
Όταν δύο συγχορδίες που θα συνδέσουμε δεν έχουν κοινό φθόγγο, είναι καλύτερο οι τρεις ψηλότερες φωνές να κινηθούν αντίθετα από τον μπάσο, π.χ.:

Άσκηση

Χρησιμοποιήστε τις πιο κάτω βαθμίδες ως αφετηρία δημιουργίας συγχορδιών, σε στενή και ευρεία θέση, και συνδέστε τις μεταξύ τους χωρίς να προκύψουν λάθη. Οι συγχορδίες πρέπει να είναι όλες σε ευθεία κατάσταση.

Ντο μείζων

Μελωδική κίνηση φωνών

Στη διαδικασία σύνδεσης των συγχορδιών είναι φυσικό να προκύπτει μια μελωδική γραμμή για κάθε φωνή. Τα διαστήματα που προτείνονται για κίνηση των φωνών είναι:

- 1^η καθαρή
- 2^α μικρή και μεγάλη
- 3^η μικρή και μεγάλη
- 4^η καθαρή
- 5^η καθαρή
- 6^η μικρή και
- 8^η καθαρή

Απαγορεύονται δηλαδή

- τα σύνθετα διαστήματα
- τα αυξημένα (2^α αυξημένη επιτρέπεται υπό αυστηρές προϋποθέσεις)
- τα ελαττωμένα διαστήματα όταν δεν λύνονται
- τα διαστήματα ^η (ακόμη και με παρεμβολή φθόγγου)
- η ^η μεγάλη
- τα μεγάλα πηδήματα πρέπει να χρησιμοποιούνται με ιδιαίτερη προσοχή στις εσωτερικές φωνές. Πιο πιθανή η χρήση τους στο μπάσο

Αρχικά θα ήταν καλό να σεβαστούμε αυτούς τους περιορισμούς που προέρχονται από την πολυφωνική μουσική και αφορούν κυρίως στην ομαλή και ισορροπημένη κίνηση των φωνών. Με την πάροδο του χρόνου, θα μπορούμε να κάνουμε χρήση αρκετών εξαιρέσεων, τις οποίες θα δούμε μέσα από τα παραδείγματα που θα ακολουθήσουν.

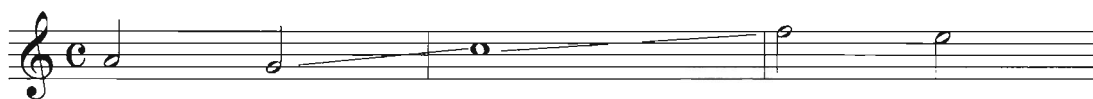
- Όταν μια φωνή κινείται με πηδήμα, καλό θα είναι να η επόμενη κίνηση να είναι σε αντίθετη κίνηση, η βηματική προς την ίδια κατεύθυνση, χωρίς όμως να δημιουργεί διαστήματα απαγορευμένα, π.χ.:

- Επιτρέπονται δυο διαδοχικά πηδήματα προς την ίδια κατεύθυνση, όταν το άθροισμά τους είναι οκτάβα. Επιτρέπεται, επίσης, ο αρπισμός μιας συγχορδίας. Απαγορεύονται τα διαδοχικά πηδήματα που το άθροισμά τους είναι 7^η π.χ.:

- Επιτρέπεται η υπερπήδηση στο διάστημα 7^{ης} με δύο κινήσεις, αν ο μεσαίος φθόγγος έχει αξία μεγαλύτερη απ' αυτήν που προηγήθηκε, π.χ.:

- Ένα χρωματικός φθόγγος δεν μπορεί να συνυπάρχει με το διατονικό του οποίου αποτελεί αλλοίωση, ούτε να γειτνιάζει μ' αυτόν σε άλλη φωνή. Στην ίδια φωνή, όμως, επιτρέπεται, π.χ.:

- Τα διαστήματα 5^{ης} ελαττωμένης και 4^{ης} αυξημένης μπορούν να χρησιμοποιηθούν, όταν σχηματίζονται στη σοπράνο και ο δεύτερος φθόγγος είναι ο προσαγωγέας της κλίμακας που οδηγείται στην τονική.

NTO + LA -

II V I VI V I

Προσαγωγέας

Ο προσαγωγέας, η έβδομη δηλαδή βαθμίδα της κλίμακας, μας οδηγεί πάντα στη βαθμίδα της τονικής (αυτή είναι και η έννοια του ονόματος της βαθμίδας προσάγω = οδηγώ). **Απαγορεύεται αυστηρά ο διπλασιασμός του προσαγωγέα** και, όταν αυτός κινείται στη σοπράνο, πρέπει απαραίτητως να ανέβει στο φθόγγο της τονικής, π.χ.:

Ντο μείζων

V I

Άσκηση

Συμπληρώστε τον προσαγωγέα της Φα μείζονος και οδηγήστε τον στην τονική, όπως στο πιο πάνω παράδειγμα :

V I

Σε περίπτωση που η συγχορδία αλλάζει θέση, δεν είναι υποχρεωτική η ανάβαση του προσαγωγέα στην τονική από την φωνή που βρισκόταν αρχικά, π.χ. :

Σε περίπτωση που ο προσαγωγέας βρίσκεται σε εσωτερική φωνή, μπορεί να κατέβει στη σύνδεση των συγχορδιών V – VI της μείζονος κλίμακας, αν τον τραγουδήσει μια άλλη γειτονική φωνή, όπως το πιο κάτω παράδειγμα:

ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ		ΛΑΘΟΣ	
V	VI	V	VI

Η σύνδεση V – VI, με τη σοπράνο να τραγουδά τον προσαγωγέα, μας οδηγεί στο διπλασιασμό της 3^{ης} στη συγχορδία της VI.

Μεγάλη ^η

Επιτρέπεται η χρήση της στο μπάσο, όταν η μελωδία κινείται από τον φθόγγο της τονικής στην έκτη βαθμίδα, π.χ. στη Ντο μείζων

Ανεκτή θα ήταν με τους ίδιους όρους η χρήση της 6^{ης} μεγάλης, στον τενόρο και στη σοπράνο, π.χ.:

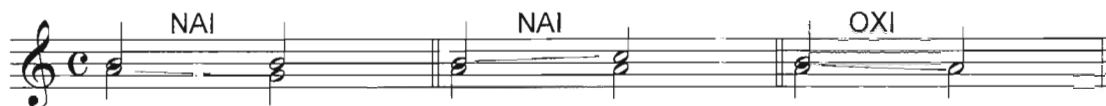

Διάφωνα διαστήματα

Απαγορεύεται η ευθεία κίνηση των φωνών προς διαφωνία, π.χ.:

- Τα διαστήματα λύνονται συνήθως με κατιούσα κίνηση της κάτω φωνής. Αν κινηθεί η πάνω φωνή πρέπει να μη δημιουργείται ταυτοφωνία, π.χ.:

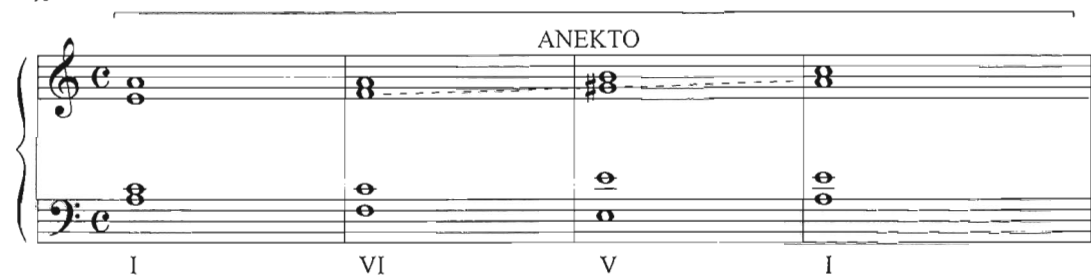
- Τα διαστήματα 7^{ης} λύνονται με κατιούσα ή ανιούσα κίνηση της πάνω φωνής. Σημαντικό είναι να μην υπάρχει πάνω στην διαφωνία ο φθόγγος που αποτελεί τη λύση της (τρίτο μέτρο), π.χ.:

Αυξημένη 2^α

Η 2^α αυξημένη, ως μελωδικό διάστημα, είναι ανεκτό στις εσωτερικές φωνές «μόνο όταν δεν μπορούμε να το αποφύγουμε» κατά το Γάλλο θεωρητικό Ντυμπουά, με τη σαφή προϋπόθεση ότι ο δεύτερος φθόγγος του διαστήματος θα είναι προσαγωγέας που θα καταλήξει απαραίτητως στην τονική π.χ.:

π.χ.

Φυσικά, οι κανόνες και οι περιορισμοί στην εναρμόνιση μιας μελωδίας δεν τελειώνουν εδώ, όπως ούτε και οι εξαιρέσεις τους. Οι ασκήσεις που ακολουθούν θα μας βοηθήσουν να εξοικειωθούμε με αυτούς και να τους αποτυπώσουμε καλύτερα στη μνήμη μας. Καλό είναι να παίζετε σε ένα πολυφωνικό όργανο όλα τα προηγούμενα παραδείγματα, καθώς και τις δικές σας εναρμονίσεις.

Άσκηση

- Στην πιο κάτω μουσική φράση εντοπίστε τέσσερα μελωδικά λάθη στην κλίμακα Ντο μείζονα, βάσει των κανόνων της αρμονίας που μάθαμε μέχρι σήμερα.

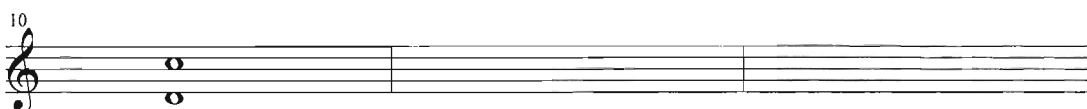
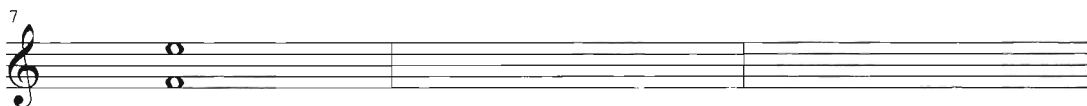
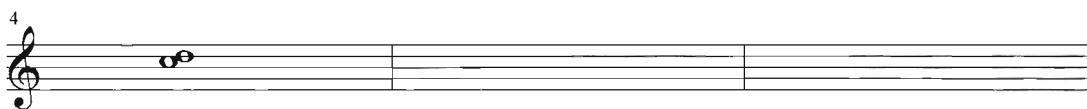
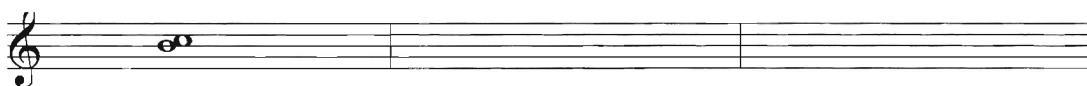
1 _____

2 _____

3 _____

4 _____

- Λύστε τα πιο κάτω διάφωνα διαστήματα με τουλάχιστον δύο τρόπους.

- Συμπληρώστε τα μέρη για τις εσωτερικές φωνές (άλτο – τενόρο), χωρίς να προκύψουν οποιαδήποτε λάθη.
- Σημειώστε με λατινική αρίθμηση τις συγχορδίες . Κλίμακα Ντο μείζονα.

Two systems of musical notation for piano accompaniment in D major, 4/4 time. Each system has a treble and bass staff. The first system shows a simple harmonic progression in the bass staff: D2, F#2, A2, B2, D3, F#3, A3, B3. The treble staff has a few notes: D4, F#4, A4, B4. The second system continues the bass staff with the same notes. The treble staff has a few notes: D5, F#5, A5, B5. A '5' is written above the first note of the second system's treble staff.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αδάμ., Π., (1997), *Τονική Αρμονία*, Αθήνα: Νάκας.
- Καλομοίρη, Μ., *Αρμονία*, Γαϊτάνος.
- Καμπανάς, Γ., (1997), *Θεωρία της Μουσικής Σημειογραφίας*, Αθήνα: Καστανιώτη.
- Κουτούγκος, Μ., (1988), *Αρμονία*, Αθήνα: Παπαγρηγορίου – Νάκας.
- Κουτσουπίδου, Καραγιώργης, Ιωάννου, (1996), *Μουσική Ι*, Υπ. Παιδείας και Πολιτ., ΥΑΠ.
- Κουτσουπίδου, Καραγιώργης, Ιωάννου, (1998), *Μουσική ΙΙ*, Υπ Παιδείας και Πολιτ., ΥΑΠ.
- Λαϊνιάς, Α., (1978), *Εισαγωγή στη Μουσική*, Αθήνα: Νάκας.
- Μιχαηλίδης, Σ., (1945), *Αρμονία της Σύγχρονης Μουσικής*, Αθήνα: Νάκας.
- Ξιναρίδης, Σ., (2003), *Αρμονία Α, Β, Γ*, Λεμεσός.
- Υπουργείο Παιδείας Κύπρου, (1986), *Στοιχεία θεωρίας της μουσικής μέσα από τη μελωδία*. Τόμοι Α και Β, Λευκωσία ΥΑΠ.
- Χαραλαμπόπουλου, Β., (1994), *Οργάνωση της Διδασκαλίας*, Αθήνα (Gutenberg – Παιδαγωγική σειρά).
- Χαραλάμπους, Α., (1988), *Η θεωρία της Μουσικής*, Κύπρος.
- Χαραλάμπους, Α., (1993), *Η Αρμονία της Μουσικής*, Αθήνα: Gutenberg.
- Arnold, D., (1983), *The new oxford companion to music*, Oxford: Oxford University Press.
- Bennett, R., (1980), *Form and Design*, Musselburgh: Cambridge University Press.
- Bennett, R., (1982), *Instruments of the orchestra*, Musselburgh: Cambridge University Press.
- Cain, T., (1988), *Keynote 1*, Cambridge University Press.
- Carter, D., (1991), *Inside music*, London: Faber and Faber.
- Diller, P., *Rhythm Band*, USA: Alfred publishing.
- Dubois, T., (1991), *Αρμονική Πραγματεία*, Αθήνα: Μετάφραση, Βαλληνδρά Α.
- Lloyd, W. & Terry, P., (1991), *Music in Sequence Musonix*.

